

Kooperatif Postası

KARINCA

Ekim 2022 YIL: 89 SAYI: 1030 ISSN: 1300-1450

24. MİLLETLERARASI TÜRK KOOPERATİFÇİLİK KONGRESİ

**KUZAY KIBRIS TÜRK CUMHURİYETİ
GİRNE'DE YAPILDI**

KARINCA

Yıl: 89 Sayı: 1030

Ekim 2022

ISSN: 1300 - 1450

Türk Kooperatifçilik Kurumu Basın, Yayın, Araştırma
Danışmanlık ve Eğitim Hizmetleri İşletmesi Adına

Sahibi

Prof. Dr. Ali Fuat ERSOY

Yazı İşleri Müdürü ve Baş Editör

Prof. Dr. Hasan YAYLI

Editörler Kurulu

Prof. Dr. Nurettin PARILTI

Prof. Dr. Serdar SAĞLAM

Prof. Dr. Muharrem ÇETİN

Prof. Dr. Turhan ÇETİN

Prof. Dr. Haşim ÖZÜDOĞRU

Prof. Dr. Hasan YAYLI

Prof. Dr. Mehmet BAŞ

İdare ve Yazışma Adresi (Yönetim Yeri)

Head Office and Correspondence Address

Mebusevleri Mah. Turgut Reis Cad. No: 15/6

06570 Çankaya - ANKARA

Tel: (0312) 472 99 59 - 472 99 11

Belge Geçer: (0312) 472 97 64

www.koopkur.org.tr

koopkur@gmail.com

admin@koopkur.org.tr

Hesaplarımız

T.C. Ziraat Bankası Anadolu Meydanı Şubesi

Hesap Nu: 7970378-5004

IBAN: 15 0001 0012 8207 9703 7850 04

Abone Şartları

Yıllık Abone Bedeli: 225 TL. (KDV Dahil)

Fiyatı: 18,75 TL. (KDV Dahil)

The Subscription Price to the review is (USA Dollars)
24 a year, airmail included Correspondence relating to
the review should be sent to

"Türk Kooperatifçilik Kurumu" Basın, Yayın, Araştırma
Danışmanlık ve Eğitim Hizmetleri İşletmesi Adına

Mebusevleri Mah. Turgut Reis Cad. No: 15/6

06570 Çankaya - ANKARA

20 Mayıs 1931'de kurulan kamu yararına çalışan,

TÜRK KOOPERATİFÇİLİK KURUMU

Basın, Yayın, Araştırma Danışmanlık ve Eğitim

Hizmetleri İşletmesinin aylık dergisi

"KARINCA" is the monthly journal of Turkish Cooperative

Association founded in 1931

Yazılarda savunulan fikirler yazarlarına aittir.

Gönderilen yazı ve haberler iade edilmez

Yazılar elektronik ortamda teslim edilir.

Yayın Türü

Yaygın Süreli Yayın

Basım Tarihi

10 Kasım 2022

Basım Yeri & Tasarım

GÜVEN MATBAACILIK

Ali Ferhat ÖREN

Kazım Karabekir Cad. 39/47 - İskitler/ANKARA

Tel: 0312 342 02 82 Faks: 0312 342 02 32

info@guvenmatbaacilik.net

Bu Sayıda.....

BAŞYAZI

3

**24. MİLLETLERARASI TÜRK KOOPERATİFÇİLİK
KONGRESİ KUZAY KIBRIS TÜRK CUMHURİYETİ
GİRNE'DE YAPILDI**

5

KEMAL ATAMAN

"KUZAY KIBRIS TÜRK

CUMHURİYETİ'NDE KOOPERATİFÇİLİK"

15

ÖZDEM SATICI TOPRAK

KOOPERATİF ORTAKLARININ GENEL

KURULA KATILIMLA İLGİLİ HAKLARI

18

SONER ALTAŞ

KOOPERATİFLERE VE ÜST KURULUŞLARINA

YÖNETİM KURULUNDA TEMSİL EDİLME

İMTİYAZI TANINMASI

21

HAZAL OĞUZ SARIKAYA

TİCARİ REKLAM VE HAKSIZ TİCARİ

UYGULAMALAR YÖNETMELİĞİ'NDE

YAPILAN SON DEĞİŞİKLİKLERİN

DEĞERLENDİRİLMESİ

26

YETER DEMİR USLU

SAĞLIK HİZMETLERİNDE

KİŞİSEL VERİLERİN KORUNMASI

31

VEDAT SADIOĞLU

"EROZYONLA MÜCADELE HAFTASI" ÜZERİNE

GENEL BİR DEĞERLENDİRME

36

İRFAN ÜNVER NASRATTİNOĞLU

HUN TÜRKLERİ VE TANRININ

KIRBACI ATTILÂ

45

*Dergimizde yayınlanan yazıların sorumluluğu
yazarlarına aittir.*

Çalışmadan, yorulmadan,
öğrenmeden rahat yaşama
yollarını aramayı
itiyat haline getiren milletler;
önce haysiyetlerini,
sonra hürriyetlerini ve daha
sonra istiklallerini kaybetmeye mahkûmdurlar.

M. Atatürk

Başyazı

Değerli kooperatif dostları;

Karınca dergisinin 1030. sayısında toplam yedi adet yazı ile siz değerli okuyucularımızla yeniden buluştuğumuz bu ay milletimizin tarihinde son derece önemli bir günü de içinde barındırmaktadır.

Cumhuriyetimizin kurucusu **Mustafa Kemal ATATÜRK**'ün 10. Yıl nutkunda “**en büyük bayram**” olarak nitelendirdiği Cumhuriyet bayramına dayanak teşkil eden, Türkiye devletinin idare şeklinin “**Cumhuriyet**” olarak belirlenmesinin tarihi, **29 Ekim 1923** günüdür.

29 Ekim 1923 günü **TBMM**'de kabul edilerek Türkiye Devletinin suret-i idaresinin “**Cumhuriyet**” olduğunu ilan eden Anayasa değişikliğinin üzerinden 99 yıl geçti. Bu süre içinde Türkiye Cumhuriyeti Devleti önemli badireler atlattı. Ancak buna rağmen gelişti ve büyüdü. Bugün sahip olduğumuz Cumhuriyet 99 yıl öncesine göre çok daha güçlü. Toplumumuz daha müreffeh. Ne var ki Türkiye Cumhuriyeti Devletine yönelen tehditler ise aynı yoğunlukta varlığını sürdürüyor.

Cumhuriyetin inşası yolunda verilen destansı mücadeleler Sakarya Meydan Muharebesi ve Büyük Taarruzla nihai noktada zaferle sonuçlanarak Türk devleti üzerinde hesabı olanların hesaplarını boşa çıkarmıştır.

Gazi Mustafa Kemal ve silah arkadaşlarının önderliğinde Türk milleti destansı bir mücadele ile bağımsızlığını yeniden kazanmış ve ayrıca tüm esir milletlere de örnek teşkil etmiştir.

Bağımsızlığın yeniden kazanılması ile kurulacak olan yeni devletin ebed müddet var olabilmesi için bu milletin fitratına en uygun idare şekli olan “**Cumhuriyet**” idaresi yeni devletin idare şekli olarak belirlenmiş ve devlet bu anlayış üzerine inşa edilmiştir. Yıkılmak üzere olan bir imparatorluktan

önce bir Türk devleti çıkarmak fikri esasına dayanan milli mücadele Başkomutanlık Meydan Savaşının kazanılması ile zaferle sonuçlandıktan sonra kurulacak olan devletin yönetim şekli de millet egemenliği fikri çerçevesinde Cumhuriyet olarak belirlenmiş ve ilan edilmiştir.

Cumhuriyetin değişmez ilkeleri ve Türk milleti için ürettiği temel kazanımlar arasında, **“hakimiyet kayıtsız şartsız milletindir”**, özdeyişi ile özetlenen millet egemenliği esasına dayalı yönetim biçiminin yanı sıra özgürlük ve her alanda tam bağımsızlık fikri sayılabilir.

Bu çerçevede Cumhuriyete sahip çıkmak ve onu ebed müddet kılmak fikri ve mücadelesi özünde cumhuriyetin kazanımlarının da korunması fikri ve mücadelesini de içinde barındırmaktadır.

Türk milleti hangi koşullar altında olursa olsun Cumhuriyet idaresinin birleştirici gücünü arkasına alarak bugün içinde bulunduğu bu zor dönemin de üstesinden geleceğine inanıyoruz. Bu mücadelede ihtiyaç duyacağı yegane güç odağı da yine milletimizin bizzat kendisidir.

29 Ekim Cumhuriyet bayramı 19 Nisan 1925 günü **TBMM** tarafından kabul edilen 628 sayılı kanun ile Milli bayram olarak ilan edilmiş ve 1925'ten itibaren ülke içinde ve dış temsilciliklerde bayram olarak kutlanmaya başlamıştır. Milli bayramların milletler açısından önemi manevi kültür sahasının koruyucuları olmasıdır.

Milletlerin **Sosyo-kültürel** değerlerine yönelebilecek ve bu değerler üzerinde bozucu etki yaratma ihtimali olan unsurlara karşı mukavemet alanı oluştururlar, böylece milletlerin hafızalarını sürekli uyararak, bireysel ve toplumsal varlık alanını dinamik tutarlar, duygu yoğunluğu yaratarak da milli hafızanın ritimlerini düzenlerler. Bu sayede milli bayramlar toplumu ve bireyi milli kültür değerlerine yönelecek **bozucu/yıkıcı** kültür vakalarına karşı koruma altına alır.

Milli bayramlar milli hafızanın birer yapı taşıdır. Bunların her birinin tamamlayıcı yani toplam paydaya etkisi ayrı ayrıdır. Milli bayramların toplum hayatında oluşturduğu bu etkinin erozyona uğraması kültür taşıyıcısı olan bireyi ve toplumu çözülmeye sürükler. Dolayısı ile Milli bayramlar **sosyo-kültürel** bünyenin alyuvarlarıdır.

Milletlerin sosyal ve kültürel dokusu aynı zamanda milletlerin varlığı ve devamının da teminatıdır. Bu dokunun onu bozmak ya da ortadan kaldırmaya dönük saldırılara karşı koruyucusu ise milli ve dini bayramlardır. Bu bağlamda bayramlar toplumsal hafızanın korunmasında kilit role sahip kurumlardır.

Unutmayalım ki milletlerin büyüklüğü hafızalarının büyüklüğü ile ölçülür. Dünya milletler ailesi içinde hafızası en güçlü millet olan **Türk milletinin 29 Ekim Cumhuriyet bayramını kutluyor**, başta **Gazi Mustafa Kemal Atatürk** ve **silah arkadaşları olmak üzere tüm şehitlerimizi rahmetle anıyoruz**.

Her zamanki gibi okuyucularımıza zengin bir içerik sunmak saiki ile hazırladığımız Karınca dergisinin 1030. Sayısının tüm kooperatif dostları için yaralı olacağı umudu ile tüm paydaşlarımızın ve Türk Milletinin Cumhuriyet bayramını kutluyorum.

24. MİLLETLERARASI TÜRK KOOPERATİFÇİLİK KONGRESİ KUZEY KIBRIS TÜRK CUMHURİYETİ / GİRNE'DE YAPILDI

Salim ARSLAN*

Türk Kooperatifçilik Kurumu tarafından düzenlenen ve ilki 1944 yılında Ankara'da yapılan Milletlerarası Kooperatifçilik Kongresinin 24.cüsü 19-21 Ekim 2022 tarihleri arasında Girne'de yapıldı.

*Kongre, Türk Kooperatifçilik Kurumu Başkanı **Prof. Dr. Ali Fuat ERSOY**'un açılış konuşmasıyla başladı.*

*Türk Kooperatifçilik Kurumu Başkanı **Prof. Dr. Ali Fuat ERSOY** katılımcılara, bu yıl 24.cü düzenlediğimiz Milletlerarası kooperatifçilik kongresine hoş geldiniz hepinizi saygıyla selamlıyorum dedi.*

Bu kongremizin ana teması "Yeni Ekonomik Trendler kapsamında İnovasyon Yönetimi ve Kooperatifler" olarak şekillendiğini bundan dolayı inovasyon konusuna kısaca değinmek istediğini söyledi.

İnovasyon genellikle günlük dilde yenilik, yeni yaratıcı fikirlerin veya buluşların iktisadi alanlara

*Türk Kooperatifçilik Kurumu Başkanı
Prof. Dr. Ali Fuat ERSOY*

24. Kongremiz de Saygı Duruşu ve İstiklal Marşı

uygun hale getirilip uygulanması anlamına geldiğini, Üründen hizmete, süreçten pazarlamaya kadar birçok çeşidi bulunmaktadır dedi.

İnovasyon, yeni ürünlerin geliştirilmesi, yeni düşüncelerin ekonomiye uygulanması, pazarın ihtiyacını karşılaması, insan kaynağı sağlaması, bilim ve teknolojinin araştırma geliştirme ile paralel ilerlemesi kurum için yönetim süreci oluşturulmasına imkan sağladığını, bunun yanı sıra pazarda rekabet avantajı sağlarken de iş modelinin de ortaya çıkmasına imkan verdiğini söyledi.

İnovasyon yönetimi veya yenilik yönetimi kurumlarda yeniliklerin sistematik olarak desteklenmesidir. Planlama, organizasyon, yönetim ve kontrol görevlerini içerir.

Bir kurumda sürdürülebilir inovasyon sürecini veya kültürünü yerleştirmeyi amaçlar, yaratıcılığı teşvik eder İnovasyon yönetimi ile ilgili çok şey söylenebilir. Katılımcılar bu konuda ciddi şeyler söyleyeceklerdir, ancak kısaca inovasyon sürecini bir öğrenme süreci olarak ifade etmek mümkündür.

Bu öğrenme süreci ile ilgili olarak Kooperatifler iktisadi yapı içerisinde ele alındığında kooperatifler için de inovasyon yönetimine ihtiyaç vardır.

Kooperatifler ve Yeni Ekonomik Trendler kapsamında inovasyon yönetimi temalı 24. Milletlerarası Kooperatifçilik kongremizde 87 bildiri sunulacağını söyledi.

Kongremizin ülkemiz, kooperatiflerimiz ve bu konuda çalışan bilim insanları kısaca hepimize hayırlı olmasını dilerken, kongremizin düzenlenmesinde başta Prof. Dr. Mehmet Baş hocamız olmak üzere Kongre Düzenleme kurulumuzda yer alan arkadaşlarımıza, çalışan personelimize, kongremize bildirileri ile gerek burada yüz yüze ve gerekse online katılan tüm katılımcılarımıza, burada bulunan siz değerli misafirlerimize Türk Kooperatifçilik Kurumu Yönetim Kurulu adına teşekkür ederim.

Tekrar Kongremizin hayırlı olması dileğiyle hoş geldiniz hepinize saygılar sunarım dedi.

Kongre çalışma kurulu Başkanı Prof. Dr. Mehmet BAŞ “Yeni Ekonomik Trendler Kapsamında İnovasyon Yönetimi Ve Kooperatifler” anatemalı kongreye bildirilerin 2 hakem değerlendirilmesinden geçtiğini ve 85 adet bildiri kongrede sunulmaya layık bulunduğunu, kongre 5 tanesi de paralel olan 17 adet oturumda gerçekleştirilmiştir dedi.

Kongreye Türkiye ile beraber 23 farklı ülkeden iştirak ettiğini söyledi.

Kongre Çalışma Kurulu: Başkanı **Prof. Dr. Mehmet BAŞ**

Kongre; ABD, İngiltere, Malta, Kazakistan, Afganistan, Azerbaycan, Somali, Somali Land, Arnavutluk, Rusya, Ukrayna, Özbekistan, Endonezya, Hindistan, Bangladeş, Kırgızistan, Filipinler, Türkmenistan, İran, Romanya, Irak ve Kuzey Makedonya'dan gelen 71'i yabancı 51'i Türk katılımcılarla beraber 122 katılımcı ile gerçekleştirildiğini söyledi.

Katılımcılar “İnovasyon ve Yenilik Yönetimi”, “Dijital Kooperatifçilik”, “Covid 19 ve Sosyo Ekonomik Örgütler”, “Ekonomik Başarı İçin Kooperatifleşmenin Önemi”, Pandemi Sürecinde Ekonomide Yeni Eğilimler ve Kooperatifçilik”, “İstihdamın Artırılması Açısından Sosyo-Ekonomik Örgütler”, “Kooperatifçilik ve Eğitimi”, “İşletmecilik”, “Turizm”, vb. konularda 3 gün boyunca bilgi alışverişinde bulunmuşlardır dedi.

Bildirilerin özet ve tam metinlerinin değerlendirilmesini yapan öğretim üyelerine ve düzenleme kurulu üyelerine kongrenin gerçekleştirilmesindeki özverili çalışmalarından dolayı teşekkür ederiz dedi.

Kuzey Kıbrıs Koopbank Genel Müdürü / Yönetim Kurulu Üyesi Kemal Ataman

Konuşmasına Değerli katılımcılar, saygıdeğer konuklar ve kooperatifçiler, Yüz yılı aşan bir kooperatifçilik geçmişine sahip olan adama hoş geldiniz diyerek başladı.24'üncüsü düzenlenen Milletlerarası Türk Kooperatifçilik Kongresinin kooperatifçilik kültürü ile yoğrulmuş olan Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyetinde yapılması ülkemiz için büyük bir onur ve mutluluktur dedi. Kıbrıs'ta kooperatifçiliğin oldukça eski bir geçmişi vardır.

Adadaki ilk kooperatifleri 1909 yılında görüyoruz.1925'e gelindiğinde, İngiliz Koloni İdaresi tarımsal kredi ihtiyaçlarının karşılanması için Kıbrıs Ziraat Bankasını kuruyor.

Ancak bu model pek başarılı olmamış, gerçek kooperatifçilik anlayışına hizmet etmediği ortaya çıktığını söyledi. Şöyle ki, Kıbrıs'ta kooperatifler bankacılık lisansına sahip olmasalar da üyelerinden mevduat toplayabiliyor, yani kooperatifler kendilerine fon oluşturup bu fondan yine üyelerine kredi sağlayabiliyorlar.

Bu kooperatif şirketlerine ait binalarının içine girdiğiniz zaman aynen bir bankadaki gibi gişeleri, müşteri temsilcilerini, dışarıda ise **ATM**'leri görebiliyorsunuz.

Örnek olarak, öğretmenlerin, polislerin, kamu memurlarının, belediye çalışanlarının kurduğu kooperatifleri, Doğu Akdeniz Üniversitesi çalışanlarının kurduğu kooperatifi sayabiliriz.

Bu durum üzerine ve özellikle de bazı kooperatiflerin ihtiyaç fazlası kaynaklara sahip olarak mali bakımdan kendi kendilerine yeterli hale gelmiş olmaları görülerek, faaliyetlerin bir banka altında merkezileştirilmesine gidilmiş ve Kıbrıs adasında Kooperatif Merkez Bankası 1938 yılında kurulmuştur.

Sözlerime son verirken, Türk Kooperatifçilik Kurumunun değerli yönetimine bana ülkemizdeki kooperatifçilik faaliyetleri konusunda bu önemli kongrede bilgi verme imkânını sağladıkları için teşekkürlerimi sunarım.

Kongrenizin başarılı geçmesini temenni ederek konuşmasını tamamladı.

Oturum Başkanı Prof. Dr. Ali Fuat ERSOY ve Konuşmacılar

Yönetim Kurulu Üyemiz Prof. Dr. Nevzat AYPEK

Doç. Dr. Emine Öner Kaya Katılım Belgesi Alırken

Otulum Başkanı Prof. Dr. Ali Fuat ERSOY, Konuşmacılara Katılım Belgesi verirken

Yönetim Kurulu Başkanımız Prof. Dr. Ali Fuat Ersoy, Yönetim Kurulu Üyemiz Prof. Dr. Haşim Özudoğru'ya Katılım Belgesi Takdim ederken

Yönetim Kurulu Başkanımız Prof. Dr. Ali Fuat Ersoy, Yönetim Kurulu Üyemiz Prof. Dr. Nevzat Aypek'e Katılım Belgesi Takdim ederken

*Yönetim Kurulu Üyemiz Prof. Dr. Nevzat Aypek, Prof. Dr. Nurettin Parıltı'ya
Katılım Belgesi Takdim ederken*

Yönetim Kurulu Üyemiz Prof. Dr. Nurettin Parıltı

*Yönetim Kurulu Üyemiz Prof. Dr. Enver Aydoğan,
Yüksek Lisans Öğrencisi Esmanur Çamlıdağ'a Katılım Belgesi Takdim ederken*

"KUZEY KIBRIS TÜRK CUMHURİYETİ'NDE KOOPERATİFÇİLİK"

Kemal ATAMAN*

Değerli katılımcılar, saygıdeğer konuklar ve kooperatifçiler,

Yüz yılı aşan bir kooperatifçilik geçmişine sahip olan adımıza hoş geldiniz.

24'üncüsü düzenlenen Milletlerarası Türk Kooperatifçilik Kongresinin kooperatifçilik kültürü ile yoğrulmuş olan Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyetinde yapılması ülkemiz için büyük bir onur ve mutluluktur.

Kıbrıs'ta kooperatifçiliğin oldukça eski bir geçmişi vardır. Adadaki ilk kooperatifleri 1909 yılında görüyoruz.

1925'e gelindiğinde, İngiliz Koloni İdaresi tarımsal kredi ihtiyaçlarının karşılanması için Kıbrıs Ziraat Bankasını kuruyor. Ancak bu model pek başarılı olmamış, gerçek kooperatifçilik anlayışına hizmet etmediği ortaya çıkmıştır.

Bu durum üzerine ve özellikle de bazı kooperatiflerin ihtiyaç fazlası kaynaklara sahip olarak mali bakımdan kendi kendilerine yeterli hale gelmiş olmaları görülerek, faaliyetlerin bir banka altında merkezleştirilmesine gidilmiş ve Kıbrıs adasında Kooperatif Merkez Bankası 1938 yılında kurulmuştur.

1959 yılına gelindiğinde ise adanın Birleşik Krallık kolonisi olmaktan çıkarak bağımsızlığına kavuşması öncesi banka Rum ve Türk olarak ikiye ayrılmıştır ve aynı yıl Türk kooperatiflerine hizmet vermek üzere halen genel müdürlüğünü yaptığım Kıbrıs Türk Kooperatif Merkez Bankası 196 kooperatifin bir araya gelmesi ile kurulmuştur.

Kıbrıs'ta bir tanım vardır, bilmiyorum Türkiye'de de kullanılıyor mu, ***"Kooperatifler ihtiyaçların çocuğudur"***. Kooperatif Merkez Bankası bu tanıma en güzel örneklerden biridir.

Gelişen süreç içerisinde banka çiftçinin, havyan besicisinin ve genel olarak toplumun ihtiyaçlarını karşılamak için faaliyet alanlarını bankacılık sektörü dışında çeşitli işbirlikler kurarak genişletmiştir.

****Koopbank Genel Müdür, Yönetim Kurulu Üyesi***

Örnek vermek gerekirse, 60 yılı aşkın süredir faaliyette olan **KKTC**'nin en büyük süt ürünleri üretim tesisine sahip olan Koop Süt. Hellimlerini Türkiye'deki marketlerde de görebilirsiniz.

Hayvan besicilerinin yem ihtiyacını karşılamak için 1970'lerin başında kurulmuş olan Binboğa Yem Üretim Kooperatifi.

LPG gazın tüp dolumunu ve dökme olarak satışını yapan Koop Gaz kooperatifi.

Ülkemiz çiftçilerinin olmazsa olmazı, onların ihtiyaç duyduğu tohumluk materyali, kimyevi gübre, zirai ilaç ve ekipmanların tedarikini yapan Zirai Levazım Kooperatifi. Aynı zamanda Gübretaş'ın **KKTC** bayisidir ve ülkenin kimyevi gübre ihtiyacının büyük kısmını sağlamaktadır.

Diğer bir iştirakimiz ise bizim harnup dediğimiz keçiyoynuzu toplama ve işleme kooperatifi. Bildiğiniz gibi keçiyoynuzu dondurmadan tutun, sabuna kadar birçok ürünün üretiminde kullanılmaktadır. Bu ürünün tümü ihraç edilmektedir.

Son olarak ise, 60 yıldır Kıbrıs'ta sigortacılık sektörünün lokomotifi konumunda olan Şeker Sigorta Kıbrıs adlı sigorta şirketimizi sayabiliriz.

Bugüne geldiğimizde ise, Kooperatif Merkez Bankası'nın 1930'lardaki misyonun yani üye kooperatiflerin fon fazlalıklarını değerlendirmek ve fon ihtiyacı olan üye kooperatiflere kredi sağlama görevinin devam ettiğini görüyoruz. Banka bu öncelikli amacını bir taraftan korurken diğer taraftan da dış etkenlerin ve rekabetin kooperatifçiliğe zarar vermesine karşı zaman zaman da kalkan vazifesi görmektedir.

Ülkemizde halen 216 kayıtlı kooperatif şirketi bulunmaktadır.

Bu kooperatifler finans, tarım, hayvancılık, el sanatları, üretimi geliştirme ve pazarlama gibi alanlarda faaliyetlerini aktif şekilde sürdürmektedir. Bunların yanında son yıllarda dünyada görülen akıma paralel olarak kurulan kadın kooperatifleri de öne çıkmaktadır. Kadın kooperatifleri özellikle yerel üretimin gelişmesine, çeşitlendirilmesine ve pazarlanmasına katkı koymakta, ürünlerin katma değerinin artırılmasını ve sürdürülebilir kalkınmayı desteklemektedir. Bu saydığım çeşitli kategorilerdeki her bir kooperatif Kooperatif Merkez Bankası'nın birer üyesi, daha doğrusu bankanın sahipleri, hissedarlarıdır.

Bu bağlamda bankanın adındaki **“merkez”** ibaresinin bir anlamı vardır. Banka, kooperatif sisteminin en tepesindeki üst birimdir. Kooperatiflerin mevduatlarının bulunduğu, ihtiyacı olan kooperatife kaynak sağlayan merkezi kuruluş. Diğer taraftan onlara çeşitli hizmetleri sağlayan ve aracılık eden de merkezdir. 2021 yılı verilerine göre banka lisansı ile faaliyet gösteren iki kooperatif bankası dışındaki kooperatiflerin bilanço büyüklüğünün 4.5 milyar Türk Lirasına yaklaştığı görülmektedir.

Tek başına Kooperatif Merkez Bankası'nın bilançosuna bakarsak bankacılık sektörünün %18'sini temsil etmektedir. Bu pay uzun yıllardan beridir bankanın sektör içinde ilk sırada yer almasını sağlamıştır. Finansal alanda faaliyet gösteren diğer kooperatif şirketlerini de dikkate alırsak Kuzey Kıbrıs finans sektörünün %20'sini aşan bir rakamın kooperatif finans kurumları üzerinde olduğunu görebiliriz.

Şunu rahatlıkla söyleyebiliriz ki adadaki her hane halkından en az bir kişi bir kooperatif şirketinin müşterisidir, üyesidir. Bu veriler finansal anlamda kooperatifçiliğin ve kooperatif bankacılığının adada oldukça önemli bir yer tuttuğunun göstergesidir.

Türkiye'de tam birebir örneğini göremediğimiz bir kooperatif yapılaşması da Kuzey Kıbrıs'ta yaygındır.

Şöyle ki, Kıbrıs'ta kooperatifler bankacılık lisansına sahip olmasalar da üyelerinden mevduat toplayabiliyor, yani kooperatifler kendilerine fon oluşturup bu fondan yine üyelerine kredi sağlayabiliyorlar.

Bu kooperatif şirketlerine ait binalarının içine girdiğiniz zaman aynen bir bankadaki gibi gişeleri, müşteri temsilcilerini, dışarıda ise **ATM**'leri görebiliyorsunuz.

Örnek olarak, öğretmenlerin, polislerin, kamu memurlarının, belediye çalışanlarının kurduğu kooperatifleri, Doğu Akdeniz üniversitesi çalışanlarının kurduğu kooperatifi sayabiliriz.

Bahsettiğim bu finansal sektör kooperatiflerine, biz en üstteki merkezi birlik ya da onların değimi ile **“ana banka”** olarak bilgi ve birikimimizi, tüm teknolojik imkânlarımızı sunmaktayız.

Kooperatiflerin ana bankası olarak bir fonksiyonumuz daha bulunmaktadır. Aynen ticari bankaların merkez bankasında bulundurmamak zorunda oldukları gibi, kooperatifler de yasal karşılıklarını kendi merkezleri olan Kooperatif Merkez Bankasında tutmaktadır. Bir başka deyişle, kooperatif sisteminin güvencesi olan Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu birikimleri bankamıza emanet edilmiştir.

Az önce aktardıklarım ek olarak önemli bir misyona daha sahibiz. Bugün çiftçi ve hayvancı kendi bölgesindeki, köyündeki kooperatifine gidiyor ve ihtiyacı olan gübre, tohum, ilaç, araç-gereç için kredi başvurusunu yapıyor. Banka olarak bu kredi kaynağını köy kooperatifine biz sağlıyoruz. Çiftçi ve hayvancı piyasa koşullarına göre daha düşük faiz oranları ile kendi kooperatifi üzerinden kredisini alıyor. Kefil yok, ipotek yok.

Bir yüzyıla dayanan, bir tarafta köy kooperatifi ve üyesi, diğer tarafta Kooperatif Merkez Bankası'nın olduğu hizmet zinciri bu toplum için yaşamsal bir öneme sahiptir. Burada dikkatinizi çekerim, teminat olarak ne kefilden bahsediyoruz, ne ipotekten. Burada teminat henüz daha ekilmemiş, biçilmemiş, hasat edilmemiş ya da sağılmamış ürün. Yüzyıllık bir geçmişi olan, güvene ve kooperatif mevzuatındaki **“teslimsiz sağlanca”** ile ilgili maddeye dayalı yürüyen başarılı bir sistem.

Son olarak, bu kongrenin de konusuna paralellik teşkil edecek şekilde Kuzey Kıbrıs kooperatiflerindeki dijitalleşme ile ilgili de birkaç söz söylemek isterim. Kooperatif Merkez Bankası, taşıdığı üst birlik ya da başka bir deyişle ana banka fonksiyonuyla kooperatiflere dijital bankacılık alanında teknoloji ve bilgi birikimini de sunmaktadır.

Bu sayede kooperatifler yüklü harcamalar yapmadan bizdeki teknolojik altyapıdan bedelsiz olarak yararlanabilmektedir. Bugün **ATM**'lerden, kredi ve banka kartlarına, mobil ve internet bankacılığına, kare kodlu ödemelere, mobil cüzdana kadar geniş bir yelpazede kooperatiflere destek vermekteyiz.

Diğer taraftan uzun yıllardır üyesi olduğumuz *Uluslararası Kooperatifler Birliği ICA* ve *Uluslararası Kooperatif Bankacılığı Birliği ICBA*'ye ülkemizdeki diğer kooperatiflerin de üye olmaları, bu uluslararası kurumların programlarını takip etmeleri yönünde referans olmaktadır.

Sözlerime son verirken, Türk Kooperatifçilik Kurumunun değerli yönetimine bana ülkemizdeki kooperatifçilik faaliyetleri konusunda bu önemli kongrede bilgi verme imkânını sağladıkları için teşekkürlerimi sunarım. Kongrenizin başarı ile geçmesini dilerim.

Sevgi ve saygılarımla.

19 Ekim 2022 – Lords Palace, Girne

KOOPERATİF ORTAKLARININ GENEL KURULA KATILIMLA İLGİLİ HAKLARI

Özdem SATICI
TOPRAK*

I - Giriş

Latince kökenli olan kooperatif kelimesi, işbirliği anlamına gelmektedir. Kooperatifler kısaca, ortakların karşılıklı yardım, dayanışma kefalet suretiyle işbirliği içerisinde hareket ettikleri gerçek ve/veya tüzel kişiler tarafından kurulan değişir ortaklı ve değişir sermayeli, tüzel kişiliği bulunan şirketler olarak tanımlanmaktadır. Bu kurumlarda ortaklar yılda bir defa yapılması zorunlu olan genel kurul toplantıları vasıtasıyla kooperatif faaliyetleri hakkında bilgi almakta, yönetim ve denetim kurulu üyelerini seçmekte ve geçmiş yıl hesaplarını ibra, gelecek yıl bütçesini müzakere etmektedir. Dolayısıyla, genel kurul toplantıları kooperatiflerde ortakların haklarını en etkin şekilde kullanabildikleri zemin olarak karşımıza çıkmaktadır.

II - Genel Kurul Sürecinde Haklar

II. 1. Ortakların Genel Kurulu Toplantıya Çağırma Hakkı

Kooperatiflerde genel kurul bütün ortakları temsil eden en yetkili organdır. **(KK Md.42/1)** Genel kurul toplantı süreci, kooperatif yönetim kurulunun toplantı yapma kararını almasını takiben gündemin belirlenmesi, toplantı çağrısının yapılması, toplantının ifası, tescili gibi bir takım işlemleri kapsayan bir süreçtir. Tüm bu sürecin sağlıklı işlemesi ve ortakların toplantılara iştiraki için ortaklara muhtelif haklar tanınmıştır.

Belirttiğimiz üzere, kooperatiflerde genel kurul süreci yönetim kurulunun toplantının tarihini ve gündemini belirleyeceği yazılı bir karar alması ile başlar. Kooperatiflerde olağan genel kurul toplantılarının her hesap devresi sonundan itibaren 6 ay içinde ve yılda bir defa yapılması zorunlu iken, ihtiyaç duyulduğunda yapılan olağanüstü toplantılarla ilgili herhangi bir zorunluluk

**Ticaret Başmüfettişi, Ticaret Bakanlığı*

bulunmamaktadır. (KK Md. 45/1) Diğer yandan, kooperatiflerde genel kurulu yönetim kurulunun haricindekilerin çağırması da mümkün olduğundan, böyle bir durumda toplantı tarihi ve gündemi çağırıcı yapan tarafından belirlenecektir. **(KK Md.43/1)**

1163 sayılı Kooperatifler Kanunu'na göre dört ortakdan az olmamak kaydıyla ortak sayısının en az onda birinin isteği üzerine yönetim kurulu genel Kurulu toplantıya çağırarakla yükümlüdür. Kurul bu isteği en az on gün içinde yerine getirmediği takdirde, istek sahiplerinin müracaatı üzerine veya doğrudan doğruya İlgili Bakanlık tarafından Genel Kurul toplantıya çağırılabilir; yine çağırılmadığı takdirde istek sahipleri mahalli mahkemeye başvurarak genel Kurulu bizzat toplantıya çağırma müsaadesini alabileceklerdir. **(KK Md.44)**

II. 2. Ortakların Genel Kurul Gündemine Yönelik Hakları

Kooperatif ortaklarına genel kurulu toplantıya çağırma yetkisi yanında gerek toplantıdan önce ve gerekse toplantı esnasında gündeme madde ekleme hakkı tanınmıştır. Kooperatif genel kurul toplantılarında ortaklara gönderilecek çağrıya ve ilana gündem yazılması ve dörtten az olmamak üzere ortakların en az 1/10'u tarafından genel kurul toplantısından en az 20 gün önce yazılı olarak bildirilecek hususların gündeme alınması gerekmektedir. **(KK Md.46/1-2)**

Kural olarak gündemde olmayan hususlar görüşülemez. Ancak, kooperatife kayıtlı ortakların en az 1/10'unun gündem maddelerinin görüşülmesine geçilmeden önce yazılı teklifte bulunmaları halinde, hesap tetkik komisyonunun seçilmesi, bilanço incelemesinin ve ibranın geriye bırakılması, çıkan veya çıkarılan ortaklar hakkında karar alınması, genel kurulun yeni bir toplantıya çağırılması ve kanun, ana sözleşme ve iyiniyet esasları ile genel kurul kararlarına aykırı olduğu ileri sürülen yönetim kurulu kararlarının iptali, yönetim kurulu üyeleri ile denetçilerin azli ve yerlerine yenilerinin seçilmesi ile ilgili hususlar, genel kurula katılanların yarısından bir fazlasının kabulü ile gündeme alınır. **(KK Md46/3)**

Bu noktada, gerek genel kurulu toplantıya çağırma ve gerekse gündemi belirlemeye yönelik olarak ortaklara tanınan hakların bireysel haklardan ziyade belirli bir orandaki azınlığa verilmiş haklar olduğu anlaşılmaktadır.

II. 3. Toplantıda Alınan Kararlarla İlgili Haklar

Kooperatif ortaklarının genel kurula katılma hakkı genel kurula görüşmelere katılma, düşüncelerini açıklama, gerekli gördüğü konularda sorular sorma, oyunu kullanma, seçme ve seçilme gibi hakları da bünyesinde barındırır¹.

Toplantının ifası esnasında ortaklara tanınmış en temel hak ise, ortağın oy hakkıdır. 1163 sayılı Kooperatifler Kanunu'na göre genel Kurulda her ortak yalnız bir oya sahip olup, ana sözleşmede açıklama bulunduğu takdirde, bir ortak yazı ile izin vermek suretiyle genel kurul toplantısında oyunu ancak başka bir ortağa kullandırabilecek, dolayısıyla genel kurula asaleten yahut vekaleten iştirak edebilecektir. **(KK Md.48/1, 49/1)**

Ortaklar, genel kurula katılma ve oy hakkını kullanmak suretiyle, yönetici ve denetçi seçimi, ibrası, tahmini bütçenin kabulü, yönetim kurulu önerilerini kabul veya reddetme gibi konular hakkında belirleyici olacak ve oy haklarını kullanmak suretiyle alınan kararları etkileyeceklerdir.

Diğer taraftan toplantıda hazır bulunan ortakların kanuna, ana sözleşme hükümlerine ve iyi niyet esaslarına aykırı olduğunu düşündükleri genel kurul kararları hakkında muhalif kalarak keyfiyetin tutanağa geçirilmesini talep etme hakları da mevcuttur. **(KK Md.53/1/1)**

1) <http://nek.istanbul.edu.tr:4444/ekos/TEZ/ET001272.pdf>

Ortakların genel kurul esnasında alınan kararlara muhalif kalarak durumu tutanağa şerh ettirmeleri genel kurula katılmış her ortağa tanınmış bireysel bir hak niteliğindedir. Bakanlık temsilcileri de genel kurul tutanağında, kimlerin alınan kararlara karşı muhalefet şerhi düştükleri ve muhalefet sebeplerinin tutanağa işlendiğine nezaret etmekle yükümlüdür.²

II. 4. Toplantı Sonrası Dava Hakkı

Kooperatiflerde genel kurul sonrası için ortaklara tanınmış en temel hak, genel kurulda alınan kararların iptalini talep etmek hakkıdır. Buna göre, toplantıda hazır bulunup da kararlara aykırı kalarak keyfiyeti tutanağa geçirten veya oyunu kullanmasına haksız olarak müsaade edilmeyen yahut toplantıya çağrının usulü dairesinde yapılmadığını veyahut gündemin gereği gibi ilan veya tebliğ edilmediğini yahut da genel kurul toplantısına katılmaya yetkili olmayan kimselerin karara katılmış bulunduklarını iddia eden pay sahipleri, kanuna, ana sözleşme hükümlerine ve iyi niyet esaslarına aykırı olduğu iddiası ile genel Kurul kararları aleyhine, toplantıyı kovalayan günden başlamak üzere bir ay içinde, kooperatif merkezinin bulunduğu yerdeki mahkemeye başvurarak bozma davası açabileceklerdir. **(KK Md.53/1/1)**

Burada kullanılan **“bozulma”** tabiri iptal anlamında olup, dava açma hakkının kullanılması için belirli bir sayıda ortağın birlikteliği aranmadığından bu hakkın da ortaklara tanınmış bireysel bir hak olduğunu söylemek mümkündür.

III - Sonuç

Kooperatiflerde Genel Kurul bütün ortakları temsil eden en yetkili organdır. Ortaklar genel kurul toplantıları vasıtasıyla haklarını kullandıklarından 1163 sayılı Kooperatifler Kanunu’nda ortaklara genel kurul toplantıları ile ilgili olarak gerek azınlık ve gerekse bireysel olarak muhtelif haklar tanınmıştır. Bu haklardan, genel kurulu toplantıya çağırma ve toplantı öncesi ile toplantı esnasında gündeme madde ilave etme yönündeki hakların kullanılabilmesi için dört ortaktan az olmamak kaydıyla ortak sayısının en az onda birinin isteği şart iken, toplantıda oy kullanma, alınan kararlara muhalif kalarak durumu tutanağa şerh ettirme ve genel kurul sonrasında kanuna, ana sözleşme hükümlerine ve iyi niyet esaslarına aykırı olduğu iddiasıyla genel kurul kararları aleyhine iptal davası açma için ortakların bireysel talebi yeterlidir.

Kaynakça

1-T.C. Yasalar (1163 sayılı Kooperatifler Kanunu)

2- Kooperatif Ve Üst Kuruluşlarının Genel Kurul Toplantılarının Usul Ve Esasları İle Bu Toplantılarda Bulundurulacak Bakanlık Temsilcisinin Nitelik Ve Görevleri Hakkında Yönetmelik (14/01/2022 tarih ve 31719 sayılı Resmi Gazete)

3- Tekinalp, Ünal (Poroy Reha / Çamoğlu Ersin), Ortaklıklar Hukuku II, İstanbul, 2017

4- <http://nek.istanbul.edu.tr:4444/ekos/TEZ/ET001272.pdf>

3) Tekinalp (Poroy/ Çamoğlu), Ortaklıklar Hukuku II, s. 647

2) Bkz. Kooperatif Ve Üst Kuruluşlarının Genel Kurul Toplantılarının Usul Ve Esasları İle Bu Toplantılarda Bulundurulacak Bakanlık Temsilcisinin Nitelik Ve Görevleri Hakkında Yönetmelik Madde 16/10

KOOPERATİFLERE VE ÜST KURULUŞLARINA YÖNETİM KURULUNDA TEMSİL EDİLME İMTİYAZI TANINMASI¹

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-4600-0466>

Soner ALTAŞ*

Özet

Kooperatifler ve üst kuruluşları, tek başlarına yahut başka ortaklıklar yoluyla anonim şirket kurabilmekte veya kurulu anonim şirketlere sonradan ortak olabilmektedirler. Anonim şirketin yönetim ve temsil organı yönetim kuruldur. 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu uyarınca, anonim şirketin esas sözleşmesinde öngörülmek şartıyla, şirket ortağı olan kooperatif ve üst kuruluşlarına, yönetim kurulunda temsil edilme hakkı tanınabilir. Kooperatiflere ve üst kuruluşlarına yönetim kurulunda temsil edilme hakkı tanıyan bu paylar imtiyazlı sayılır. Bu çalışmada, kooperatiflere ve üst kuruluşlarına iştirak ettikleri anonim şirketlerde imtiyaz olarak tanınabilecek yönetim kurulunda temsil edilme hakkı üzerinde durulmaktadır.

Anahtar Kelimeler : kooperatif, üst kuruluş, yönetim kurulu, temsil edilme hakkı, aday gösterme hakkı, imtiyaz, iptal davası.

1. Giriş

6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu (TTK²)’nin 124’üncü maddesinde, ticaret şirketlerinin kolektif, komandit, anonim ve limited şirketler ile kooperatiflerden ibaret olduğu belirtilmiş, 16’ncı maddesinde de ticaret şirketlerinin tacir sayıldığı hükme bağlanmıştır.

Kooperatifler, TTK’nın 124’üncü maddesi uyarınca ticaret şirketleri arasında sayılmış olmalarına karşılık, 1163 sayılı Kooperatifler Kanunu³ (KK⁴) hükümlerine tabi olarak kurulur ve faaliyet

*Dr. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı Başmüfettişi

- 1) Bu çalışmada belirtilen görüşler yazarına ait olup, çalıştığı Kurumunu bağlamaz.
- 2) Çalışmamızda, 13 Ocak 2011 tarihli ve 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu için “TTK” kısaltması kullanılmıştır.
- 3) 10/5/1969 tarihli ve 13195 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmıştır.
- 4) Çalışmamızda, 1163 sayılı Kooperatifler Kanunu için “KK” kısaltması kullanılmıştır.

gösterirler⁵. Yargıtay Hukuk Genel Kurulu'nun 29.11.2017 tarihli ve E.2017/1658, K.2017/1464 sayılı kararı ile kooperatiflerin ticaret şirketi ve tacir olduklarına hükmedilmiş, böylece Kooperatiflerin ve üst kuruluşlarının tacir olup olmadıkları hususundaki tartışma sonlandırılmıştır⁶. Kooperatiflerin üst kuruluşları, **KK**'nın 70'inci maddesinde, kooperatif birlikleri, kooperatifler merkez birlikleri ve Türkiye Milli Kooperatifler Birliği olarak sayılmıştır. Yasanın 72, 76 ve 77'nci maddelerine göre; kooperatif birlikleri, kooperatifler merkez birlikleri ve Türkiye Milli Kooperatifler Birliği **“kooperatif şeklinde”** kurulur⁷.

Kooperatifler ve üst kuruluşları, şirket kurabilmekte veya kurulu şirketlere ortak olabilmektedir. Bu konuda tercih edilen şirketlerin başında ise anonim şirket gelmektedir⁸. Anonim şirketin yönetim ve temsil organı yönetim kuruldur. 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu (**TTK**)⁹'nın 359'uncu maddesinin birinci fıkrasında **“Anonim şirketin, esas sözleşmeyle atanmış veya genel kurul tarafından seçilmiş, bir veya daha fazla kişiden oluşan bir yönetim kurulu bulunur.”** hükmüne yer verilerek tek üyeli yönetim kurulu oluşumuna imkan sağlanmıştır. Ayrıca, eski kanun dönemindeki yönetim kurulu üyelerinin ortak olmalarına ilişkin zorunluluk terk edilip ortak olmayan kişilerin de yönetim kurulu üyesi olarak seçilmelerine izin verilmiş, yine gerçek kişiler yanında tüzel kişilerin de yönetim kurulu üyesi olarak seçilmelerine olanak sağlanmıştır¹⁰. Ayrıca, **TTK** ile belirli pay gruplarına, özellik ve nitelikleriyle belirli bir grup oluşturan pay sahiplerine ve azlığa yönetim kurulunda temsil edilme hakkı da tanınmıştır. İmtiyaz olarak tanınan bu haktan kooperatiflerin ve üst kuruluşlarının da faydalanması mümkündür. İşte bu çalışmada, kooperatiflere ve üst kuruluşlarına iştirak ettikleri anonim şirketlerde imtiyaz olarak tanınabilecek yönetim kurulunda temsil edilme hakkı üzerinde durulacaktır.

2. İmtiyazın Kooperatif Ve Üst Kuruluşu Dışındaki Özel Kişilere Tanınmasının Yasaklanması

TTK'nın 360'ıncı maddesi uyarınca, anonim şirketin esas sözleşmesinde öngörülmek şartı ile; belirli pay gruplarına, özellik ve nitelikleriyle belirli bir grup oluşturan pay sahiplerine, azlığa yönetim kurulunda temsil edilme hakkı tanınabilir. Yönetim kurulunda temsil edilme hakkı tanınan bu paylar imtiyazlı sayılır. Belirli pay gruplarına, özellik ve nitelikleriyle belirli bir grup oluşturan pay sahiplerine ve azlığa yönetim kurulunda temsil edilme hakkı tanınmasına ilişkin hüküm, şirketin kuruluşu esnasında öngörülebileceği gibi sonradan esas sözleşme değişikliğine gidilerek de tesis edilebilir.

Şirketin kuruluşu esnasında, kuruluş esas sözleşmesi, kurucuların tamamı tarafından imzalanacağından, anılan imtiyazın bütün kurucu ortaklar tarafından onaylandığı kabul edilir. İmtiyazın sonradan sözleşmeye konulmak istenmesi halinde ise, **-eğer şirket esas**

5) Altaş, Soner; *Son Değişiklikler Işığında Kooperatiflerin Uyacakları Defter Tutma Yükümü ve Muhasebe Usulleri*, Karınca Dergisi, Y.85, S.978, 2018, s.9

6) Altaş, Soner; *Kooperatifler ve Üst Kuruluşları Tacir midir Değil midir?*, Karınca Dergisi, Y.85,S.993, 2019, s.9-10

7) Altaş, Soner; *Kooperatifler ve Üst Kuruluşları Tarafından Zayı Belgesi Alınması*, Karınca Dergisi, S.984, 2018, s.17

8) Altaş, Soner; *Kooperatif ve Birlik İştiraki Anonim Şirkette İmtiyazlı Pay Tesis Edilirken Uyulacak Kurallar ve Sınırlandırmalar*, Karınca Dergisi, Y.85, S.992, 2019, s.21

9) Çalışmamızda, 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu için “**TTK**” kısaltması kullanılmıştır.

10) Altaş, Soner; *Anonim Şirketlerde Yönetim Kurulu Üyeleri Nasıl Görevden Alınır ve Üyeliklerde Yaşanan Boşluklar Nasıl Giderilir?*, Legal Mali Hukuk Dergisi, Y.11, S.132, 2015, s.:85-86

sözleşmesinde daha ağır bir yetersayı öngörülmemiş ise- şirket sermayesinin en az yüzde yetmiş beşini (**% 75'ini**) oluşturan payların sahiplerinin veya temsilcilerinin olumlu oyu gerekir. Anılan nisaba (yetersayıya) ilk toplantıda ulaşamadığı takdirde izleyen toplantılarda da aynı nisap aranır. Ancak, sonradan yapılan sözleşme değişikliği imtiyazlı pay sahiplerinin haklarını ihlal edecek nitelikte ise, bu kararın imtiyazlı pay sahiplerinin özel bir toplantıda alacakları kararla onanması gerekir. İmtiyazlı payları temsil eden sermayenin en az yüzde altmışının, esas sözleşme değişikliğinin yapılacağı genel kurul toplantısına katılması ve bu payların çoğunluğunun esas sözleşme değişikliğine olumlu oy vermesi halinde ise, imtiyazlı pay sahiplerinin ayrı bir toplantı yapmalarına gerek kalmaz.

Bununla beraber, **TTK'nın 478'inci maddesinin dördüncü fıkrasına göre;** Devlet, il özel idaresi, belediye ve diğer kamu tüzel kişileri, sendikalar, dernekler, vakıflar, kooperatifler ve bunların üst kuruluşlarının **-tek başlarına veya birlikte-** şirket sermayesinin yarısından (**% 50'sinden**) fazlasına sahip oldukları anonim şirketlerde ve bu şirketlerin % 50'nin üzerinde sermaye payına sahip oldukları iştiraklerinde; sadece adı geçen tüzel kişilerin sahip oldukları paylara imtiyazlar tanınabilir; bunların dışında kalan (**gerçek veya tüzel**) kişilerin sahip oldukları paylara, belirli bir grup oluşturan pay sahiplerine, belirli pay gruplarına ve azlığa herhangi bir imtiyaz tanınmaz¹¹ .

Dolayısıyla, sermayesinin yarısından fazlası tek başına veya birlikte; kooperatiflere ve bunların üst kuruluşlarına ait olan anonim şirketlerde, yönetim kurulunda temsil edilme hakkından, sadece kooperatifler ve bunların üst kuruluşları faydalanabilir, bunların dışında kalan gerçek ve tüzel kişiler faydalanamaz. Örneğin, anonim şirketin sermayesinin % 51'i tarım satış kooperatifine ait olan bir anonim şirkette **A, B, C** pay grupları olup (**A**) grubu paylara hem kooperatife hem de bir gerçek kişi sahipse ve şirket esas sözleşmesi ile yönetim kurulu üyelerinin sadece (**A**) grubu pay sahipleri yahut bunların göstereceği adaylar arasından seçileceği yönünde esas sözleşme hükmüne yer verilmiş ise, kooperatif anılan imtiyazdan yararlanabilir iken aynı gruptaki gerçek kişi yönetim kurulunda temsil edilme imtiyazından faydalanamaz. Kooperatiflerin ve üst kuruluşlarının, tek başlarına veya birlikte şirket sermayesinin yarısına ve daha azına sahip oldukları anonim şirkette ise, herhangi bir yasal sınırlama söz konusu olmadığından, diğer ortakların paylarına da imtiyaz tanınması mümkündür¹² .

3. Kooperatife Ve Üst Kuruluşuna Yönetim Kurulunda Temsil Edilme İmtiyazı Tanınmanın Yöntemleri

TTK'nın 360'ncı maddesinin birinci fıkrasında yer alan “yönetim kurulu üyelerinin, belirli bir grup oluşturan pay sahipleri, belirli pay grupları ve azlık arasından seçileceği esas sözleşmede öngörülebileceği gibi, esas sözleşmede yönetim kurulu üyeliği için aday önerme hakkı da tanınabilir.” hükmü uyarınca, kooperatif ve üst kuruluşlarına anonim şirketin yönetim kurulunda temsil hakkı tanınabilmesi için iki yöntem bulunmaktadır. Bu yöntemlerin ilki, yönetim kurulu üyeliği için aday gösterme, diğeri ise yönetim kurulu üyelerinin ortak olan kooperatifler ve üst kuruluşları arasından seçilmesidir.

3.1. Yönetim Kurulu Üyeliği İçin Aday Gösterme Yöntemi

TTK'nın 408'inci maddesi uyarınca, yönetim kurulu üyelerinin seçimi genel kurulun devredilemez

11) Payları borsada işlem gören anonim şirketler, mevduat, yatırım, kalkınma, katılım bankaları, finansal holding şirketler, sigortacılık, bireysel emeklilik veya sermaye piyasası faaliyetlerinde bulunmak veya Bankacılık Kanununda yer alan faaliyet konularından en az birini yürütmek üzere kurulan kuruluşlar hükmün kapsamı dışındadır.

12) Altaş, 2019, s.23

görev ve yetkilerinden birisidir. Bu yöntemde, genel kurulun yönetim kurulu üyesi olarak seçeceği kişilerin tamamı veya bir kısmı, şirket esas sözleşmesi ile yönetim kurulunda temsil edilme hakkı tanınan kooperatif veya üst kuruluşu tarafından belirlenip genel kurulun onayına sunulur. İmtiyaz tanınan paylar birden fazla kooperatife veya üst kuruluşa ait olduğu takdirde, bu ortaklar aralarında bir toplantı yapıp adaylarını belirler¹³.

Kooperatif ve üst kuruluşları tarafından önerilen aday yahut adayların, genel kurul tarafından **-haklı bir sebep bulunmadığı takdirde-** yönetim kurulu üyeliğine seçilmesi zorunludur. Genel kurulun haklı bir sebep olmaksızın, önerilen adayı seçmemesi halinde, anılan genel kurul kararının iptali dava konusu edilebilir. Buna karşılık, genel kurul, haklı bir sebep var ise, aday gösterilen kişiyi yönetim kurulu üyeliğine seçmeyi reddedebilir. Örneğin, kooperatif veya üst kuruluşu tarafından önerilen adayın yönetim kurulu üyesi olmak için şirket esas sözleşmesinde belirlenen nitelikleri taşıması halinde, genel kurul haklı olarak bu adayı seçmeyi reddeder.

Yönetim kuruluna aday gösterme imtiyazı tanınan kooperatifin veya üst kuruluşunun genel kurula bir aday önermemesi halinde ise, kooperatifin veya üst kuruluşun bu hakkından feragat ettiği kabul edilir ve yönetim kurulu üyesini seçme yetkisi tekrar genel kurula geçer¹⁴.

3.2. Yönetim Kurulu Üyelerinin Ortak Olan Kooperatifler ve Üst Kuruluşları Arasından Seçilmesi Yöntemi

Bu yöntemde kooperatif veya üst kuruluşu tarafından genel kurula herhangi bir aday önerilmemekte, bunun yerine, yönetim kurulu üyelerinin tamamı veya bir kısmı, genel kurulca, şirket esas sözleşmesi ile yönetim kurulunda temsil edilme hakkı tanınan kooperatif veya üst kuruluşu arasından seçilmektedir. TTK'nın 364'üncü maddesinin birinci fıkrasında, tüzel kişi yönetim kurulu üyelerine ilişkin olarak **"Yönetim kurulu üyesi olan tüzel kişi, kendi adına tescil edilmiş bulunan kişiyi her an değiştirebilir."** hükmü yer aldığından; bu yöntemle anonim şirketin yönetim kurulu üyeliğine seçilen kooperatifin ve üst kuruluşunun, kendisi adına yönetim kurulunda bulunacak olan gerçek kişi temsilcisi belirleyip şirkete bildirmesi ve bu gerçek kişi temsilcinin tescil ve ilân ettirilmesi gerekir. Yönetim kurulu üyesi olan kooperatif ve üst kuruluşu, gerçek kişi temsilcisini her zaman değiştirme imkanına sahiptir. Kanun, gerçek kişi temsilciyi belirleme ve değiştirme hakkını sadece tüzel kişiye verdiği için, şirket genel kurulunun kooperatif ve üst kuruluşunun gerçek kişi temsilcisini seçme veya değiştirme yetkisi bulunmamaktadır. Bununla birlikte, şirketin, haklı sebeplerin varlığında yönetim kurulu üyesi olan kooperatif ve üst kuruluşundan gerçek kişi temsilcisini değiştirme talebinde bulunmaya hakkı vardır.

Genel kurul tarafından, imtiyaz tanınan kooperatif veya üst kuruluşun, haklı bir sebep bulunmadığı takdirde üye seçilmesi zorunludur. Genel kurulun, imtiyaz tanınan kooperatif veya üst kuruluşunu yönetim kurulu üyeliğine seçmemesi halinde ise, genel kurul kararı aleyhine iptal davası açılabilir.

4. Özet Ve Sonuç

Kooperatifler ve üst kuruluşları, tek başlarına yahut başka ortakla anonim şirket kurabilmekte veya kurulu anonim şirketlere sonradan ortak olabilmektedirler. Anonim şirketin yönetim ve temsil organı yönetim kuruludur. 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu uyarınca, anonim şirketin esas

13) Kurca, İsmail, Şehirli Çelik, Feyzan Hayal, Manavgat, Çağlar, Anonim Şirketler Hukuku I, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, Ankara, 2013, s.433; Pulaşlı, Hasan, Yeni Şirketler Hukuku Genel Esaslar I (2. bs.), Adalet Yayınevi, Ankara, s.572

14) Kurca ve diğerleri, 2013, s.436

sözleşmesinde öngörölmek şartıyla, şirket ortağı olan kooperatif ve üst kuruluşlarına, yönetim kurulunda temsil edilme hakkı tanınabilir. Kooperatiflere ve üst kuruluşlarına yönetim kurulunda temsil edilme hakkı tanıyan bu paylar imtiyazlı sayılır. Sermayesinin yarısından fazlası tek başına veya birlikte; kooperatiflere ve bunların üst kuruluşlarına ait olan anonim şirketlerde, yönetim kurulunda temsil edilme hakkından, sadece kooperatifler ve bunların üst kuruluşları faydalanabilir, bunların dışında kalan **-TTK'nın m.478/f.4 hükmünde sayılan kuruluşlar hariç-** gerçek ve tüzel kişiler faydalanamaz. Kooperatif ve üst kuruluşlarına anonim şirketin yönetim kurulunda temsil hakkı iki yöntem ile tanınabilir. Bu yöntemlerin ilki, yönetim kurulu üyeliği için aday gösterme, diğeri ise yönetim kurulu üyelerinin ortak olan kooperatif ve üst kuruluşları arasından seçilmesidir.

Aday gösterme yönteminde, genel kurulun yönetim kurulu üyesi olarak seçeceği kişilerin tamamı veya bir kısmı, şirket esas sözleşmesi ile yönetim kurulunda temsil edilme hakkı tanınan kooperatif veya üst kuruluşu tarafından belirlenip genel kurulun onayına sunulur. Kooperatif ve üst kuruluşları tarafından önerilen aday yahut adayların, genel kurul tarafından **-haklı bir sebep bulunmadığı takdirde-** yönetim kurulu üyeliğine seçilmesi zorunludur. Kooperatifin veya üst kuruluşunun genel kurula bir aday önermemesi halinde, kooperatifin veya üst kuruluşun bu hakkından feragat ettiği kabul edilir ve yönetim kurulu üyesini seçme yetkisi tekrar genel kurula geçer. İkinci yöntemde ise kooperatif veya üst kuruluşu tarafından genel kurula herhangi bir aday önerilmemekte, bunun yerine, yönetim kurulu üyelerinin tamamı veya bir kısmı, genel kurulca, şirket esas sözleşmesi ile yönetim kurulunda temsil edilme hakkı tanınan kooperatif veya üst kuruluşu arasından seçilmektedir. Bu yöntemle anonim şirketin yönetim kurulu üyeliğine seçilen kooperatifin ve üst kuruluşunun, kendisi adına yönetim kurulunda bulunacak olan gerçek kişi temsilcini belirleyip şirkete bildirmesi ve bu gerçek kişi temsilcinin tescil ve ilân ettirilmesi gerekir.

Kaynakça

- Altaş, Soner (2015). Anonim Şirketlerde Yönetim Kurulu Üyeleri Nasıl Görevden Alınır ve Üyeliklerde Yaşanan Boşluklar Nasıl Giderilir? Legal Mali Hukuk Dergisi, Y.11,S.132, s.85-100.
- Altaş, Soner (2018). Son Değişiklikler Işığında Kooperatiflerin Uyacakları Defter Tutma Yükümü ve Muhasebe Usülleri. Karınca Dergisi, Y.85, S.978, s.8-17
- Altaş, Soner (2018). Kooperatifler ve Üst Kuruluşları Tarafından Zayi Belgesi Alınması. Karınca Dergisi, Y.85, S.984, s.16-22.
- Altaş, Soner (2019). Kooperatif ve Birlik İştiraki Anonim Şirkette İmtiyazlı Pay Tesis Edilirken Uyulacak Kurallar ve Sınırlandırmalar. Karınca Dergisi, Y.85, S.992, s.20-26.
- Altaş, Soner (2019). Kooperatifler ve Üst Kuruluşları Tacir midir Değil midir? Karınca Dergisi, Y.85, S.993, s.3-10.
- Kırca, İsmail, Şehirali Çelik, Feyzan Hayal, Manavgat, Çağlar (2013). Anonim Şirketler Hukuku I. Ankara:Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü.
- Pulaşlı, Hasan (2014). Yeni Şirketler Hukuku Genel Esaslar I (2. bs.). Ankara:Adalet Yayınevi.
- Komisyon Raporu: Türk Ticaret Kanunu Tasarısı ve Adalet Komisyonu Raporu, Esas No:1/324, TBMM Tutanak Dergisi, Yasama Dönemi: 23, Yasama Yılı: 2, S.Sayısı: 96, Nr.112.

TİCARİ REKLAM VE HAKSIZ TİCARİ UYGULAMALAR YÖNETMELİĞİ'NDE YAPILAN SON DEĞİŞİKLİKLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Hazal
OĞUZ SARIKAYA*

Giriş

Tüketiciler bir ürün veya hizmet hakkında bilgi almak, tercihlerini belirlemek, karşılaştırma yapmak ve nihayetinde o ürün/hizmete yönelik satın alma kararı vermek için birtakım yollara ve araçlara başvurmaktadırlar. Reklam ve tanıtım bu araçların başında gelen ve işletmelerin çok büyük meblağlar harcayarak yürüttüğü faaliyetlerdendir. Tüketicinin korunması bağlamında Türkiye’de reklamlara ilişkin yasal düzenlemeler kanunlar ve birtakım yönetmeliklerle çerçevelendirilmiştir.

Bu bağlamda 2015 yılında yürürlüğe giren Ticari Reklam ve Haksız Ticari Uygulamalar Yönetmeliği süreç içerisinde belli başlı birtakım değişikliklere uğramıştır. Bunlardan en yeni olanı 1 Şubat 2022 tarihinde 31737 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan Değişiklik Yönetmeliğidir.

Bu çalışmada ilgili yönetmeliğin değişiklik getirdiği veya ilk kez mevzuat kapsamına aldığı kişiselleştirilmiş fiyat reklamları, indirimli satışlar, finansal hizmetler, tüketici değerlendirmeleri ve sıralama uygulamaları gibi birçok farklı alan ele alınacak olup akabinde anılan yeni düzenlemelere yönelik değerlendirme sunulacaktır.

1. Genel Çerçeve

Modern toplumlarda reklam ve tanıtım faaliyetleri tüketicileri gönüllü olarak belirli bir davranışta bulunmaya ikna etmek, belirli bir düşünceye yönleltmek, dikkatlerini bir ürüne veya hizmete çekmeye çalışmak, onunla ilgili bilgi vermek, ona ilişkin görüş ve tutumlarını değiştirmelerini veya belirli bir görüş veya tutumu benimsemelerini sağlamak amacı taşıyan duyurulardır. İşletmelerin

*Ticaret Ataşesi, Türkiye Cumhuriyeti Melburn Başkonsolosluğu, hazal.oguz@ticaret.gov.tr

kar elde etme gayesine hizmet edecek şekilde, tüketicilerin tanıtılan ürünü satın almaları için ikna edilmesini amaçlayan mesaj ve sunumların bütünüdür.

Bu yaklaşım sonucunda, tüketicilerin ikna edilerek satışların artırılması ve nihayetinde kar elde edilmesi amacına hizmet eden reklamlar, kimi zaman bu amaca ulaşmak için yanıltıcı ve yanlış bilgilerle tüketicilerin aldatılmasının aracı olabilmektedir. Bu bağlamda, ortaya çıkan aldatıcı reklam kavramı reklamların hukuki denetimini ve tüketicilerin doğruluk ve dürüstlükten uzak aldatıcı reklamlara karşı korunması için yasal düzenlemeler yapılmasını gerekli kılmıştır. Çalışmada 2015 yılında yürürlüğe giren Ticari Reklam ve Haksız Ticari Uygulamalar Yönetmeliği'nde meydana gelen güncel değişiklikler ele alınmakta olup, özellikle indirimli satışlar, finansal hizmetler, tüketici değerlendirmeleri ve sıralama uygulamaları gibi farklı alanlardaki düzenlemelere yönelik çok yönlü bir değerlendirme sunulacaktır.

2. Ticari Reklam ve Haksız Ticari Uygulamalar Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik Ne Söylüyor?

1 Şubat 2022 tarih ve 31737 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan Ticari Reklam ve Haksız Ticari Uygulamalar Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik uyarınca, ilgili Yönetmelikte önemli değişiklikler meydana gelmiştir.

İlk olarak, indirimli satışlar ve kişiye özel fiyatlar gibi konularda tüketicileri en üst düzeyde korumayı amaçlayan tedbirlerin hayata geçirildiği görülmektedir. Yayınlanan değişikliklerin gelişen ticari hayat ve artan internet kullanıma bağlı olarak tüketicilere yönelik ticari reklam ve uygulamaların niteliğinde yaşanan çeşitliliğin de göz önüne alınarak hazırlandığını yorumlamak mümkündür.

➡ Mal/hizmetin özellikle güncel piyasa fiyatının üstünde olmasına karşı önlem ve kişiselleştirilmiş fiyat reklamlarının mevzuat kapsamına alınması

Dijital pazarlama geliştikçe tüketiciler, internet ortamında satıcı veya sağlayıcıların belirli tüketicilere veya tüketici gruplarına özel fiyat sunduklarına ilişkin bilgiye yer verilen reklamlarla daha çok karşı karşıya kalmaya başlamıştır. Reklam verenlerin, tüketicilerin satın alma davranışı ve diğer kişisel verilerini analiz ederek bir mal veya hizmete ilişkin kişiselleştirilmiş fiyat sundukları bu türden reklamlarda, tüketicilerin o mal veya hizmetin güncel piyasa fiyatı konusunda doğru bilgiye ulaşmaları büyük önem arz etmektedir.

Bu bağlamda, yapılan düzenlemeyle, kendilerine kişiselleştirilmiş fiyat sunulan tüketicilerin, her bir reklamda teklif edilen fiyatın kişisel alışveriş davranışlarını dikkate alan bir algoritmaya dayandığı konusunda bilgilendirilmesi koşulu getirilmiştir. Böylece sunulan fiyatın o mal veya hizmetin, özellikle güncel piyasa fiyatının üstünde olduğu durumlarda karşı karşıya kaldıkları risklerin önüne geçilmesi sağlandığı söylenmelidir.

➡ İndirimli satış aldatmacalarının önlenmesi

Bir mal veya hizmetin indirimli satışa sunulduğuna ilişkin reklamlarda, **“indirimin en iyi indirim oranı veya tutarı”** olduğuna yönelik beyanlara veya indirimden önceki fiyat ile indirimli satış fiyatı konusunda tüketicileri satın almaya yönlendirecek nitelikte bilgilere yer verildiği gözlemlenmektedir.

Yönetmelikte yapılan düzenlemeyle, her bir indirimli satış reklamında, mal veya hizmete ilişkin indirimin duyurulduğu tarihten önceki 30 gün içinde uygulanan en düşük fiyatın referans fiyat olarak

alınması, bir diğer deyişle indirimden önceki fiyat olarak belirtilmesi zorunlu hale gelmiştir. Bununla birlikte, meyve ve sebze gibi çabuk bozulabilen mallara ilişkin reklamlardaki indirimin miktar veya oranının hesaplanmasında, indirimli fiyattan bir önceki fiyatın esas alınması sağlandığını hatırlatmak gerekir. Yapılan değişikliklerle satıcı ve sağlayıcıların gerçeği yansıtmayan fiyat indirimlerinin reklamını yapamaması hedeflenmiştir.

➡ Finansal hizmetlere ilişkin reklamlarda şeffaflığın artırılması

Yönetmelikte, bağlı kredi ile satışa sunulan mal veya hizmete ilişkin reklamlarda tüketicilerin daha net ve şeffaf şekilde bilgilendirilmesini sağlamak için de değişikliğe gidildiği görülmektedir. Buna göre, bu reklamlarda kredinin vadesi, faiz oranı, kredinin tüketiciye toplam maliyetinin aylık ve yıllık yüzde değeri ve geri ödeme koşulları gibi hususlara reklamın yayımlandığı alanda ya da bir bağlantı veya uyarı işaretiyle tüketicilerin yönlendirilerek ayrıntılı bilgi alabileceği bir internet sitesinde veya açılır ekranda yer verilmesi sağlanmıştır.

➡ Sıralama uygulamalarının yasal altyapıya kavuşturulması

Bir mal veya hizmet satın alınmadan önce tüketicilerce internet üzerinden yapılan aramalarda, sıralamaya ilişkin herhangi bir bilginin yer almadığı ve sıralamaların en üstünde yer alan satıcı/ fiyat ve benzeri bilgilerin tüketiciler tarafından “en iyi sonuç” olarak algılandığı göz önüne alınarak düzenleme yapılmıştır. Sıralama içeren reklamlarda tüketicilerin özellikle, yapılan sıralamanın hangi ölçütler kullanılarak oluşturulduğu ve arama sayfasında görünen önerilerin sıralamada yer alan işletmelerden ücret alınarak yapılıp yapılmadığı ve dolayısıyla bir reklam olup olmadığı konusunda bilgi sahibi olmaları önem taşımaktadır.

Yönetmeliğe eklenen hükümlerle bir arama sorgusuna yanıt olarak tüketiciye sunulan sıralamayı belirleyen ana ölçütler konusunda tüketicilerin bilgilendirilmesi zorunlu kılınmıştır. Ayrıca yapılan sıralamanın, sıralamada yer alan satıcı veya sağlayıcılardan ücret alınarak yapıldığı durumlarda bu bilginin “reklam” ibaresi kullanılarak açıkça belirtilmesi sağlandı. Bu sayede tüketicilerin, yapılan sıralamanın reklam veya sponsorluk ve benzeri anlaşmalara dayanılarak yapılıp yapılmadığı, fiyat, mesafe, tüketici puanı veya farklı kombinasyonlara göre sıralanıp sıralanmadığı konusunda maksimum bilgiye ulaşmaları mümkün hale getirilmiştir.

➡ Tüketici değerlendirmelerine ilişkin kuralların belirlenmesi

Tüketicilerin satın alma kararını etkileyen en büyük bileşenlerden birini, bir mal/hizmet veya satıcı ve sağlayıcı hakkında farklı tüketicilerce yapılan değerlendirmeler oluşturduğu düşünüldüğünde yönetmelikte gerçekleştirilen değişikliğin ne denli kritik olduğu anlaşılır olmaktadır (Karaca ve Gümüş, 2020).

Bir platformda veya internet sitesinde yayınlanan tüketici değerlendirmelerinin diğer tüketicilerin satın alma kararı üzerindeki etkisi göz önüne alınarak, yapılan değerlendirmelerin aldatıcı ve yanıltıcı olmamasını sağlamak üzere de düzenlemeye gidilmiştir.

Buna göre, sahte tüketici değerlendirmelerinin yayınlanması yasaklanırken, değerlendirmelerin olumlu veya olumsuz ayrımı yapılmadan yayınlanması gerektiği hüküm altına alındı ve tüketici yorumlarına erişim sağlayanlara bu yorumların o mal veya hizmeti satın alan tüketicilerce yapılıp yapılmadığını kontrol etme ve buna ilişkin tüketicilere bilgi verme yükümlülüğü getirilmiştir.

➡ Tüketici şikayetlerine özgü platformlara yükümlülükler getirilmesi

Yönetmelikte yapılan değişiklik ile tüketicilerin bir mal veya hizmete yönelik ya da bu mal veya hizmeti sunan satıcı veya sağlayıcıya ilişkin yanıltılmaması ve doğru bilgiye erişim sağlayabilmesi

amacıyla esas faaliyet alanı tüketici şikayetlerini yayınlaması olan platformlara yönelik düzenlemeler yapılmıştır.

Buna göre, hakkında değerlendirme yapılan satıcı veya sağlayıcılara, değerlendirmenin yayınlanmasından önce açıklama yapma veya cevap verme hakkını kullanabilmeleri için en az 72 saat süre tanınması, bu süre dolmadan önce veya gerçeği yansıtmayan değerlendirmelerin yayınlanamayacağı hüküm altına alınmıştır. Bu platformlara üyelik ve ücret ödeme gibi mecburiyetler altına girmeden etkin bir iletişim sağlanması öngörüldü. Bu sayede, tüketicilerin, hakkında değerlendirme yapılan satıcı veya sağlayıcılara ve şikayete yönelik sürdürülen işlemlere ilişkin doğru bilgiye ulaşmasının amaçlandığı söylenebilir.

➡ Karaborsa etkinlik bilet satışının önlenmesi

“Bot” olarak adlandırılan ve çevrimiçi satın alma sürecini otomatikleştirerek çok sayıda işlemi aynı anda gerçekleştirmeyi mümkün kılan yazılımlar kullanılarak, spor, tiyatro, stand-up gibi etkinlik biletlerini belirlenen limitlerin dışında satın alıp bunların ikincil piyasalarda nominal değerlerinden çok daha yüksek fiyatlarla satılmasının önüne geçmek amacıyla düzenleme yapılmıştır. “**Haksız ticari uygulama**” örnekleri arasına eklenen düzenleme sayesinde, etkinlik biletlerinin yeniden veya daha yüksek fiyatla satışa sunulması yasaklanarak karaborsa bilet satışıyla mücadelede önemli bir adım atılmıştır.

➡ Özel düzenleme bulunan alanlarda uygulama yeknesaklığı sağlanması

İnternet ortamında bir mal veya hizmete ilişkin yönlendirici ara yüz tasarımları, seçenek ya da ifadeler gibi araçlarla tüketicilerin karar verme veya seçim yapma yetisini olumsuz etkileyen ya da normal şartlar altında vereceği kararda satıcı veya sağlayıcı lehine değişikliklere yol açmayı hedefleyen yöntemlerin kullanılması haksız ticari uygulama olarak kabul edilmiştir.

Yukarıda sayılan maddelerin yanı sıra, biyosidal ürünlerin, reklama ilişkin özel düzenlemesi bulunan mal ve hizmetler arasına eklendiği görülürken reklamların hastaların tedavi öncesi ve sonrasına ait ifade ya da görüntüler içermeyeceğine ilişkin düzenleme kaldırılmıştır. Yönetmeliğin 2015 yılındaki ilk halinde girdi maliyeti ve döviz kuru artışı gibi fiyat değişimlerinden etkilenmemesine rağmen bu durumlardan etkileniyormuş gibi hareket ederek tüketiciye sunulan mal veya hizmetin satış fiyatında haklı bir gerekçe olmaksızın yapılan artışların inceleme ve değerlendirilmesi hususuna ilişkin gerçekleştirilen değişiklik burada da devam etmekte olup bu fiyat artışlarının analizi yine Haksız Fiyat Değerlendirme Kurulunca yapılacaktır.

Sonuç ve Değerlendirme

1 Şubat 2022 tarihinde Resmi Gazete’de yayımlanan Ticari Reklam ve Haksız Ticari Uygulamalar Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik 01.03.2022 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Yönetmelik uyarınca yapılan değişikliklere bakıldığında dijital pazarlama dinamiklerinin esas alındığı, modern bir bakış açısı ile revizyon yapıldığı ve kimi uygulamaların ilk kez hüküm altına alındığı görülmektedir.

Online yorum ve değerlendirme puanları tüketicilerin elektronik ticaret alışverişlerinde sıklıkla yararlandıkları ve onların satın alma davranışını etkileyen önemli unsurlardandır. Bu bağlamda değerlendirmelerin dürüst-gerçek ve objektif olmasını esas alacak bir düzenleme yapılmıştır. Diğer yandan, gelişen teknoloji ile birlikte işletmelerin faaliyetlerini her geçen gün daha fazla internet ortamına taşıdığı ve pazarlama çabalarının dijitalleştiği düşünüldüğünde, önemli bir dijital pazarlama stratejisi olan arama motoru optimizasyonu göze çarpmaktadır.

Bu anlamda, bir mal veya hizmet satın alınmadan önce tüketiciler tarafından gerçekleştirilen aramalarda, sıralamaya ilişkin herhangi bir bilginin yer almaması ve sıralamaların en üstünde yer alan **satıcı/fiyat** ve benzeri bilgilerin **“en iyi sonuç”** olarak algılanmasının yaratabileceği mağduriyetler göz önüne alınarak bir düzenleme yapılmış, Yönetmelik’e eklenen hükümlerle yapılan sıralamanın hangi ölçütler kullanılarak oluşturulduğu ve bu işin ücret alınarak yapıp yapılmadığı konusunda gerçekçi yaklaşım sergilenmesi zorunlu kılınmıştır. Kanun koyucunun bu noktada tüketicinin doğru bilgilendirilmesini ve arama sonuçları ile birebir eşleşen, **“doğal”** sonuçlar yerine ücret ve karşılıklı anlaşma yapılarak birtakım filtrelemlere ve manipülasyona uğramış sonuçlarla karşı karşıya gelmelerini önlenmeyi amaçladığını söyleyebiliriz.

Bununla birlikte, güncel mevzuat değişikliğinin dijital pazarlama bileşenleri göz önüne alınarak yapıldığına örnek olabilecek bir diğer düzenleme de kişiselleştirilmiş fiyat reklamları ile ilgilidir. Kendilerine bu tip fiyat sunulan tüketicilerin, her bir reklamda teklif edilen fiyatın kişisel alışveriş davranışlarını dikkate alan bir algoritmaya dayandığı konusunda bilgilendirilmesi koşulu getirilmiştir.

Yanı sıra, yönetmelikte yapılan düzenlemeyle, her bir indirimli satış reklamında, mal veya hizmete ilişkin indirimin duyurulduğu tarihten önceki 30 gün içinde uygulanan en düşük fiyatın referans fiyat olarak alınması, bir diğer deyişle indirimden önceki fiyat olarak belirtilmesi zorunlu hale gelmiştir. Oysa ki maddenin eski halinde indirim oranı hesaplanırken ürünün bir önceki fiyatının esas alınması öngörülüyordu. Ancak bu durum, satıcı firmaların fiyat **“oyunu”** yaparak etiketi yükseltip, ardından yüksek oranlı indirim yapmasına yol açtığından kanun koyucunun bu aldatmanın önüne geçebilmek için indirim oranı belirlenirken, ürünün son 30 gün içindeki en düşük fiyatının esas alınmasını hükme bağladığı şeklinde yorum yapabiliriz.

Kaynakça

Karaca, Ş. & Gümüş, N. (2020). Tüketicilerin Online Yorum ve Değerlendirme Puanlarına Yönelik Tutumlarının Online Satın Alma Davranışlarına Etkisi. Sakarya İktisat Dergisi, 9(1), 52-69.

Ticaret Bakanlığı. (2022). “İndirimli Satışlarda Tüketicilerin Korunmasına Yönelik Yeni Tedbirler Alındı.” Elde edilen yer <https://ticaret.gov.tr/haberler/indirimli-satistlarda-tuketicilerin-korunmasına-yonelik-yeni-tedbirler-alindi>

Ticari Reklam ve Haksız Ticari Uygulamalar Yönetmeliği. Elde edilen yer <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=20435&MevzuatTur=7&MevzuatTertip=5>

Ticari Reklam ve Haksız Ticari Uygulamalar Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik. Yenilenmiş Ürünlerin Satışı Hakkında Yönetmelik. Elde edilen yer <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2022/02/20220201-6.htm>

SAĞLIK HİZMETLERİNDE KİŞİSEL VERİLERİN KORUNMASI

Yeter DEMİR USLU*

1.Giriş

Son yıllarda teknolojinin gelişmesiyle ortaya çıkan bilgi sistemleri, bilgiye erişimi kolaylaştırmıştır. Bireylerin hayatının dijital ortama taşınması ile kişiye özgü, kişisel bilgiler şeklinde tanımlanan kişisel verilerin korunması ve mahremiyetinin sağlanması daha da önemli bir hale gelmiştir. Sağlık hizmetlerinde mahremiyet kavramı yalnızca fiziksel/bedensel mahremiyet olarak değil bilgi mahremiyeti olarak da değerlendirilmektedir. Sağlık hizmetine başvurmak zorunluluk olabileceği gibi zaman zaman bireyin isteği doğrultusunda da gerçekleşmektedir. Diğer hizmet sektörlerinden farklı olarak tüm bireyler sağlık hizmetlerinden faydalanmaktadır. Bu sebeple pek çok bireyin sağlık verileri işlenmiş hatta işlenmeye devam etmektedir. İşlenen bu veriler sonucunda bireylerin sağlık verileri elde edilmekte, saklanmakta hatta zaman zaman birimler arası aktarılarak bu verilere erişim sağlanmaktadır. Bu verilere ilişkin mahremiyetin ve güvenliğin sağlanması bazı kurum ve kuruluşların yükümlülükleri arasında yer almaktadır.

2. Kişisel Sağlık Verileri

Kişisel Sağlık Verileri Hakkında Yönetmeliği'n 4. Maddesinin j bendinde: ***"Kişisel sağlık verisi: Kimliği belirli ya da belirlenebilir gerçek kişinin fiziksel ve ruhsal sağlığına ilişkin her türlü bilgi ile kişiye sunulan sağlık hizmetiyle ilgili bilgileri ifade eder."*** şeklinde tanımlanmıştır.

Örneğin tahlil sonuçları, tıbbi özgeçmişi, muayene formu, DNA örneği, sağlık durumu ile ilgili yaptırdığı gen analizi, engellilik durumu ve kullandığı ilaçlar gibi bilgileri kişisel sağlık verisi olarak değerlendirilmektedir. Bir veriyi kişisel sağlık verisi olarak değerlendirebilmek için öncelikle kişisel veri sayılabilecek bir veri olması gerekmektedir. Bu verinin de kişinin psikolojik veya fiziksel

* Prof. Dr., İstanbul Medipol Üniversitesi Öğretim Üyesi

sağlığıyla ilgili olmalıdır. Buna ek olarak bireylere sunulan sağlık hizmetleriyle ilgili bilgiler de sağlık verisi kapsamındadır. Fakat bu durumda aranacak tek şart bireyin sağlık durumuyla ilişkili olmasıdır.

6698 Sayılı Kişisel Verilerin Korunması Kanunu'nun ülkemizde yürürlüğe girmesiyle ve yönetmeliklerin çıkarılmasıyla kişisel sağlık verileri özel olarak düzenlenmiştir. Kişisel verilerin korunması hakkının ihlali sadece özel hukukun konusu değil, sağlık hizmetinin bir kamu hizmeti olarak değerlendirilmesi idare hukukunun ve Türk Ceza Kanunu'nda yer alan hükümler sebebiyle de ceza hukukun konusu da olmaktadır.

Kişisel Verilerin Korunması Kanunu'nun yürürlüğe girmesiyle beraber Sağlık Bakanlığı tarafından Kişisel Sağlık Verilerinin İşlenmesi ve Mahremiyetin Sağlanması Hakkında Yönetmelik" çıkarılmıştır.

3. Kişisel Sağlık Verilerinin Korunması Hakkının Diğer Haklar ve Yükümlülükler ile İlişkisi

a. Sır Saklama Yükümlülüğü

Milattan önce başlayıp günümüze kadar “**önce zarar vermeme**” temeline dayanan tedavi ilkesini benimseyen Hipokrat'ın yemini hekimlik eğitime başlamadan önce yapılmaktadır. Hekim ve hasta arasındaki ilişkinin güvene dayalı olması sağlık hizmetlerinin temelini oluşturan ana unsurdur. Hasta hekimle ile bilgilerini paylaşırken güven duymalı, bilgilerini doğru paylaşmalı ve hekimin uygulayacağı tedavi sürecine en iyi şekilde katkı sağlamalıdır. Bu doğrultuda sır saklama yükümlülüğü, muayene sürecinde hekim tarafından bilinen ve diğer kişilere açıklanmamasında hastanın yararının olduğu mahremiyet alanı ile ilişkilidir (**Doğan, 2009**).

Hangi bilginin sır olacağı belirlenirken ortalama bir insan ölçütü getirilemez ve her birey özelinde ayrı ayrı değerlendirme yapılması gerekmektedir.

b. Özel Hayatın Gizliliği Hakkı

Bireye ilişkin tüm haklar genel bir bakış açısıyla kişilik hakkı çerçevesinde korunmaktadır. Kişilik hakkını çok sayıda olması, ayrı ayrı haklar düzenlenmesine sebep olmuş ve zamanla birçok hak mevzuatta kendisine ayrı ayrı yer bulmuştur.

Özel hayatın gizliliği hakkı ise içeriğinin genişliği ve yorumlanmasında sosyal kültürel ve ekonomik yaşantının etkilerinin yoğun olması sebebiyle tanımını yapmak pek mümkün değildir (**Küzeci, 2010**).

Özel hayatın gizliliği hakkı açıklanırken kıtaAvrupa ülkelerinde üç alan teorisinden bahsedilmektedir. Bu teoride bireylerin mahremiyet alanları gruplandırılmıştır. Teorinin isminde bulunan üç alan; kamuya açık alan, özel alan ve gizlilik alanı olarak değerlendirilmektedir (**Şimşek, 2008**).

Bu alanları açıklayacak olursak, kamuya açık alan bireyin herkesin görmesine, bilmesine açık olduğu alan, özel alan ise kamuya açık olmayıp bireyin sadece yakınlarıyla paylaşmayı tercih ettiği alan, gizlilik alanı ise her iki alandan daha mahrem olarak algılanan, bireyin bilgiyi saklı tutması kendi iradesine bağlı olup kendisi ve güvendiği kişiye açtığı alan olarak tanımlanabilmektedir (**Uzun, 2021**).

Bir bireyin sağlık kuruma giderken görölmesi, bireyin kamuya açık bir alanda gerçekleştirdiği işlemdir. Bu bilginin paylaşılması özel hayatın gizliliğini ihlal etmez. Çünkü hastaneye giden bireyin sağlığı hakkında doğrudan bilgi sahibi olmamızı sağlamaz bu sebeple de sağlık verisi olarak nitelendirilmemektedir. Fakat bireyin kimliği ve yaşıyla ilişki verinin beraber sunulması sebebiyle kişisel veri koruması kapsamında kaldığı söylenmektedir.

4. Sağlık Kayıt Sistemleri

Sağlık hizmetlerinde sağlık kayıt sistemleri, hekimin hasta ile ilgili bilgileri hatırlaması ve daha iyi bir tedavi sunması amacıyla oluşturulmuştur. Elektronik ortamda verilerin saklanması ile kronik hastalıkların tespiti, toplumdaki hastalıkların dağılımları ve ekonomik analizler açısından yeni amaç ve sonuçların ortaya çıkması kolaylaştırmıştır. Ayrıca sağlık hizmetlerinin kimlere ne şekilde sunulduğuna ilişkin bilgilerin hem hizmet alanlar hem de hizmet sunucular açısından ispatlanması önem arz etmektedir (**Uzun, 2021**).

Sağlık kayıtları Mezopotamya uygarlığına kadar uzandığı bilinmektedir. İlk başta hastalık ve şifa bulma yöntemi olarak bilinen bu kayıtlara Eski Yunan Medeniyetlerinden kalma Aesculape Sağlık Tapınakları ile hastaların isimleri, şikayetleri ve hastalıklarının seyri hakkında kişisel veri sayılacak nitelikte bilgilerin kaydedildiği görölmektedir. 1752 yılında kurulan Penssylvani Hastanesi kurumsal olarak hasta kayıtlarını tutmaya başlamıştır. Bu kayıtlar; isim, adres, hastalık ve hastanede kalma süresi şeklinde olmuştur (**Güven, 2016**).

Hastaların sağlık kurumlarına yaptıkları ziyaretleri tedavi eken hekimlerin bilgileri ve reçetesinin içerisinde yer aldığı sağlık karnesi uygulamaları ölkemizde 2008 yılına kadar uygulanmıştır (**Başol ve Işık, 2015**).

Her bir hasta için hastaneler ayrıca dosya tutarak arşivlemiştir.

Günümüzde ise sağlık kayıtlarının birçoğu elektronik sistemler aracılığıyla saklanmakta ve tutulmaktadır. Fakat bu kayıtların elektronik ortamda tutulması bireyin ileriki yaşıamında olumsuz sonuçlar doğuracağı hallerde kullanılmaması gerekmektedir.

Bununla ilgili ölkemizde bazı durumlarda düzenlenmeler bulunmaktadır. Örneğin; 2012/20 sayılı genelge ile istismara uğramış çocukların korunması için Çocuk İzlem Merkezleri'nde çocuklar ile ilgili toplanan veriler elektronik sistemde değil dosya halinde saklanması esas alınmaktadır. Çocukların ileriki yaşıamlarında travma yaşıamamaları amaçlanmaktadır (**Uzun, 2021**).

Elektronik sağlık kaydı, bireylerin ölkemizde merkezi elektronik sağlık kayıt sistemleri Sağlık Bakanlığı tarafından oluşturulmuştur.

Bazı özel sağlık kurumlarının, üniversitesi hastanelerinin kendilerinin oluşturduğu elektronik kayıt sistemleri bulunmak da ve alt yapı oluşturulmasıyla merkezi veri toplama sistemlerine uyumlu olarak çalıştıkları görölmektedir.

Toplum sağlığını doğrudan etkileyen bulaşıcı hastalıklar gibi durumlarda devlet tüzel kişiliği altından kurulan ya da özel olarak hizmet sunan tüm sağlık kurumlarının merkezi sisteme veri işlemleri zorunlu tutulmaktadır.

Örneğin son yıllarda gündemde olan Koronavirüs salgınında verilen tek elde toplanması amacıyla kullanılan **"Halk Sağlığı Yönetim Bilgi Sistemi"** bu kayıtlardandır. Ölkemizde birden fazla sağlık kayıt sistemi kullanılmaktadır.

Bu kayıt sistemleri; E-Nabız, Medula, Sağlık Net2, Hayat Eve Sığar, Teletıp, Aile Hekimliği Bilgi Sistemi, Hastane Yönetim Bilgi Sistemi, İlaç Takip Sistemi olarak örnek gösterilebilir.

5. Kişisel Sağlık Verilerine Erişim

a. İlgili Kişinin Erişimi

İlgili kişinin sağlık verileri geniş istisnalar dışında açık rızası ile işlenebilmektedir. Kişinin verileri işlendikten sonra ne şekilde ve hangi amaçlarla kullanıldığı bilmesi ve öğrenmesi gerekmektedir. İlgili kişinin sürecin farklı aşamalarında müdahale edebilme şansı veren hakları bulunmaktadır (**Küzeci,2010**).

Rızanın açık olması kişinin bilgilendirilmiş olmasını içermektedir. İlgili kişinin bilgilerine erişim, düzeltme ve gerektiğinde taşıma hakkı Hasta Hakları Yönetmeliği'nin üçüncü bölümünde **“Sağlık Durumu ile İlgili Bilgi Alma Hakkı”** başlığı altında düzenlenmiştir. Ayrıca ilgili kişinin sağlık verilerine erişim hakkı olduğu gibi erişememe hakkının da olduğu, hastanın iyileşme sürecine katkı sağlayacağı durumlarda sağlık personeli tarafında da verilecek olan bilgiye kısıtlama getirebilir.

b. Sağlık Çalışanının Erişimi

Sağlık çalışanının verilere erişimi 2019 tarihli Kişisel Sağlık Verilerinin Korunması Hakkında Yönetmelik' in üçüncü bölümünde 6.maddede düzenlenmektedir. Sağlık hizmeti almak isteyen bireyin sağlık çalışanı ile bilgi paylaşımı kaçınılmazdır. Ancak yönetmelikte de belirtildiği gibi bireylerin sağlık verilerine sağlık çalışanının elektronik sağlık kayıtları üzerinden erişebilmesidir. Sağlık personelinin **“sağlık hizmetinin gereği ve sınırlı olmak kaydıyla”** verilere erişebileceği yönetmelikte ifade edilmiştir.

c. Avukatın Erişimi

1998 tarihli Hasta Hakları Yönetmeliği'nde yer alan düzenlemede **“Hasta, sağlık durumu ile ilgili bilgiler bulunan dosyayı ve kayıtları, doğrudan veya vekili veya kanuni temsilcisi vasıtası ile inceleyebilir ve bir suretini alabilir. Bu kayıtlar, sadece hastanın tedavisi ile doğrudan ilgili olanlar tarafından görülebilir.”** ifadesi yer almaktadır. Bu madde ile hastanın vekil aracılığı ile tıbbi kayıtlara ulaşabileceği açıkça düzenlenmiştir. 2016 yılında yürürlüğe giren Kişisel Verilerin Korunması Kanunu ile sağlık verileri hassas veri olarak değerlendirilerek daha korunaklı hale getirilmiştir. Kanunda hassas veriler için açık rıza vurgusu yapılmıştır. Böylece avukatın, kişisel sağlık verilerine erişiminin genel vekaletname ile sağlanıp sağlanamayacağı sorunu ortaya çıkarmıştır. Kişisel sağlık verilerine ilişkin ilk iki yönetmelikte bir hüküm bulunmaması 2019 tarihli Kişisel Sağlık Verilerinin Korunması Hakkında Yönetmelik 10. maddesi **“Avukatlar, müvekkilinin sağlık verilerini genel vekâletname ile talep edemezler. Müvekkiline ait sağlık verilerinin avukata aktarılması için düzenlenmiş olan vekâletnamede, ilgili kişinin özel nitelikli kişisel verilerinin işlenmesi ve aktarılmasına ilişkin açık rızasını gösteren özel bir hüküm bulunması gerekir.”** ile konuya açıklık getirilmiştir.

d. Diğer Kişilerin Erişimi

İlgili kişi, sağlık personeli ve avukat haricinde de ilgili kişinin isteği veya durumun gerekliliğinde mevzuattan doğan haklar sebebiyle kişisel sağlık verilerine diğer kişilerde erişebilmektedir. Hastanın kendisinin yerine bir başka kişinin bilgilendirilmesini talep etme hakkı bulunmaktadır

(Sert, 2019). Bu hak 1994 tarihli Hasta Haklarının Geliştirilmesi bildirgesiyle korunmaktadır. Eğer hastanın bilgilendirilmesinden sonra sağlığını olumsuz etkileyeceği ön görülüyorsa bilgilerinin tamamı hasta ile paylaşılması da bildirgede yer almaktadır. 2019 tarihli Kişisel Sağlık Verilerinin Korunması Hakkında Yönetmeliği madde 7' de Sağlık Bakanlığı bünyesindeki birimlerin verilere erişimi düzenlenmektedir. Ancak bakanlık tarafından hazırlanan bu yönetmelikte ifadeler açık anlaşılır ve belirleyici olmalıdır.

Kolluk kuvvetleri bulaşıcı hastalık gibi istisna hallerde kişisel sağlık verilerine doğrudan erişebilmektedir. Bu durumun dışında soruşturmanın yürütülmesi sürecinde kolluk kuvvetleri tarafından kişisel sağlık verileri talep edilebilmektedir. Kişisel sağlık verileri işlenirken ölçülülük ve orantılılık ilkelerinin de göz önünden bulundurulması gerekmektedir.

6. Sonuç

Bilişim alanındaki gelişmeler ile hizmetlerin çoğu elektronik sistemler üzerinden verilmektedir. Kimi zaman hayatı kolaylaştıran elektronik sistemler kimi zaman olumsuz sonuçların doğmasına sebep olabilmektedir. Bilişim teknolojilerinde hastalardan toplanan veriler, bu verilerin işlenmesi ve işlendikten sonra verilerin paylaşımı birbirini takip eden kritik bir süreçtir. Bu süreçlerde hastanın açık rızası oldukça önem taşımaktadır. Özellikle hastaların hassas verilerine kimlerin hangi koşullarda ulaşabileceği konusu hukuki yönleriyle değerlendirilmeli ve ona göre önlemler alınmalıdır. Kişisel sağlık verilerinin açık rıza olmadan ya da hukuka aykırı bir şekilde işlenmesi sonucunda ortaya çıkan zarara göre maddi veya manevi tazminat davası açılabilir. İnsan hayatı söz konusu olan sağlık hizmetlerinde fiziki veya psikolojik olarak yaşanacak olumsuz süreçler göz önüne alındığında kişisel verilerin mevzuata ve yönetmeliğe göre işlenme süreci oldukça önem arz etmektedir.

Kaynakça

Doğan, M. (2009). Embriyon Nakillerinde Mahremiyet Hakkı. II. Sağlık Hukuku Kurultayı, Ankara Barosu Yayınları, 1, 2.

Küzeci, E. (2010). Kişisel Verilerin Korunması. Ankara: Turhan Kitabevi.

Şimşek, O. (2008). Anayasa Hukukunda Kişisel Verilerin Korunması. Beta.

Uzun, T.P. (2021). Sağlık Hizmetlerinde Kişisel Verilerin Korunması, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Güven, V. (2016). Sağlık Hukukunda Tıbbi Kayıtların Tutulmasından ve Saklanması. Doğan Sorumluluk. Adalet Yayınevi.

Başol, E., & Işık, A. (2015). Türkiye’de Sağlık Politikalarında Güncel Gelişmeler: Sağlıkta Dönüşüm Programından Günümüze Bazı Değerlendirme ve Öneriler. International Anatolia Academic Online Journal Social Sciences Journal, 2(2), 1-26.

Sert, G. (2019). Uluslararası Bildirgeler ve Tıp Etiği Açısından Hasta Hakları. Ankara.

"EROZYONLA MÜCADELE HAFTASI" ÜZERİNE GENEL BİR DEĞERLENDİRME

Vedat SADİOĞLU*

Giriş

Bu yıl da her yıl olduğu gibi, 'Erozyonla Mücadele Haftası'nda **(14-20 Kasım)** erozyon konusuna vurgu yapılacaktır.

Erozyon kısaca, toprak kaybı ve toprağın üretkenliğindeki azalmadır. Toprak; gıda, ilaç, temiz su temini, üretim, su ve besin döngüsü ile iklim ve su rejimini düzenlemektedir.

Ayrıca karadaki tüm canlıların yaşamlarına ortam sağlama gibi çok sayıda hizmet üretmektedir.

Erozyon, tüm canlılar için yaşamsal önemi olan toprağın sunduğu hizmetlerin azalmasıdır.

Tüm karasal yaşam doğrudan doğruya toprağa bağlıdır ve yaşam toprakta filizlenir. Erozyon ile toprağın bozulması, insanlığın ve seslerini duymadığımız tüm canlıların yaşam hakkı ve yaşam kalitesini etkiler.

Bu nedenle ülke genelinde toprak yürüyüşleri, tanıtım ve bilgilendirme için stant çalışmaları ve eğitim etkinlikleri yapılarak erozyona dikkat çekilmektedir.

Üretimini yapamadığımız, kıt bir kaynak olan toprağın; sadece 1 santimetrelilik tabakasının oluşabilmesi için 100 ila 1000 yıl geçmesi gerekiyorken, bozulması ve tahrip edilmesi çok kısa bir zaman içinde olabilmektedir.

Çeşitli raporlara göre her yıl dünya genelinde; 24 milyar ton toprak kaybı yaşanmaktadır.

Özellikle kurak, yarı kurak ve az yağış alan bölgelerde toprağın aşırı kullanımı, aşırı otlatma,

***Araştırmacı Yazar (vsadioglu1960@hotmail.com)**

hatalı sulama yöntemleri, ormanların tahribi ve çevresel dengenin bozulmasıyla meydana gelen iklim değışiklikleri çölleşmeye neden olmaktadır.

Dünya üzerinde çölleşme; toplam kara alanlarının yaklaşık %30'una zarar vermektedir.

Ayrıca suyun verimli ve sürdürülebilir şekilde kullanılması, küresel ısınma ortamında hayati önem taşımaktadır.

Resim 1: Erozyon ve çölleşme birbirini tetikleyen unsurlar olması sebebiyle; erozyonun meydana geldiği topraklarda çölleşme diğer adıyla toprak bozulması da artmaktadır.

Erozyon Nedir?

Erozyon; belirli miktarda toprağın su veya rüzgâr etkisiyle taşındığı ve bu sayede kalan toprağın kendini yenilediği bir doğa olayıdır. Bitki örtüsü toprağın taşınmasını önemli ölçüde azaltır.

Fakat ormanların yok edilmesi gibi insan kaynaklı faaliyetler, erozyonun doğal sürecine göre daha hızlı ve şiddetli gerçekleşmesine neden olabilir.

Erozyon ya da diğer adıyla toprak aşınımı, koruyucu örtüden yoksun kalan toprakların su veya rüzgârın etkisiyle aşınması ve başka bir yere taşınarak birikmesi olarak da tanımlanabilir.

İnsan kaynaklı faaliyetler nedeniyle etkisi ve şiddeti artan erozyonlar, tarım arazileri ve bitkiler için gerekli olan verimli toprakların taşınmasına, akarsuların tortullarla kirlenmesine, su yataklarının kapanmasına ve balık gibi canlı varlıklarının azalmasına yol açar.

Erozyonun şiddeti arazi eğimine, toprağın yapısına, yıllık yağış miktarına ve iklime göre değışir.

Fakat erozyonun şiddetini artıran en önemli etken toprağı koruyan bitki örtüsünün yok edilmesidir.

Çünkü bitkilerin yaprak ve gövde gibi kısımları, yağmur damlalarını bir nevi şemsiye gibi tutarak, büyük miktarda suyun toprağa hızlı bir şekilde çarpması yerine daha geniş bir alana daha yavaş bir şekilde ulaşmasını sağlar.

Bitki örtüsünden yoksun arazilerde gerçekleşen toprak erozyonu telafisi mümkün olmayan hasarlara neden olabilir.

Zeminin eğimi ne kadar dikse veya toprak erozyona ne kadar duyarlıysa, hasar potansiyeli de o kadar büyük olur.

Daha ince parçacıklı killi topraklar ve çıplak zeminler erozyona maruz kaldığında kolayca aşınır.

Resim 2: Ormanlar ve bitkiler, kökleri sayesinde toprağın suyla birlikte taşınmasını engeller. Böylece toprak erozyonunun şiddetini oldukça azaltır.

Erozyonun Sonuçları Nelerdir?

Erozyon sonucu taşınan verimli toprakların, tarım arazilerini, çayır ve mera (otlak) alanlarını azalttığı gibi, bitkisel ve hayvansal ürünlerin üretiminde kayıplar ve/veya verim azalmalarına, diğer taraftan baraj göllerini doldurarak, ekonomik ömürlerini kısalmasına yol açmaktadır.

Erozyon, bitki örtüsünü olumsuz yönde etkileyerek, toprak kaymasına, çığ ve sel taşkınları gibi afetlerin çoğalmasına neden olmaktadır.

Erozyonun sürekli olduğu alanlarda gerekli önlemler bir an önce alınmalıdır.

Aksi takdirde; verimli üst tabakanın ortadan kalkması sebebiyle özellikle kurak ve yarı kurak bölgelerde çöl görünümde, organik maddesi neredeyse hiç kalmamış, biyo çeşitliliği tamamen ortadan kalkmış, bitki yetiştirilmesi mümkün olmayacak alanlar oluşacaktır. Erozyon, sosyoekonomik çevreye de zarar vermektedir.

Erozyonun fiziki ve biyolojik çevreye etkileri yanında bir de sosyoekonomik çevreye vermiş olduğu zararları da vardır. Tarım alanlarının azalması, çayır ve mera alanlarının giderek daralması ve nüfusun sürekli artması, tarımla uğraşan insanların geçim sıkıntısı çekmesi nedeniyle göç meydana gelmektedir.

Ayrıca toprak veriminin düşmesiyle, birim alandan alınacak ürün azalmakta ve çiftçiyi daha fazla gübre kullanmak zorunda bırakmaktadır. Fazla gübreleme ve sulama hem ürün maliyetlerinin yükselmesine, hem de toprakların erken bozunmalarına neden olmaktadır. Diğer yandan çayır ve mera alanlarının azalması hayvansal üretimi zora sokmakta, yemlerin pahalı olması nedeniyle üretim maliyetini artırmakta, ülkemizin et ihtiyacı ithalatla karşılanmaktadır. Büyük oranda istihdam sağlayan tarımın gerilemesi, istihdamı azaltmakta, büyük kentlere göçü artırmaktadır. Bu durum işsizlik, geçim sıkıntısı gibi sosyal, ekonomik ve siyasal sorunlara yol açmaktadır.

İklim Değişikliğinin Etkileri Nelerdir?

İklim değişikliği, bugün ve yarınımızı tehdit eden en önemli sorunlardan biri olarak görülüyor. İklim değişikliğine özellikle fosil yakıt kullanımı sonucu ortaya çıkan sera gazları (**karbondioksit vb.**) neden oluyor. Sera gazları, küresel ortalama sıcaklıkları artırıyor. Sanayi devrimini takiben dünyadaki ortalama sıcaklık 1 derece arttı. Bu artışın 1,5 derecede sınırlı tutulması iklim değişikliğinin etkilerinin daha da şiddetlenmemesi için ciddi önem taşıyor. Küresel sera gazı salınımını 2030 yılına kadar 2010 yılı seviyesine göre %45 azaltmamız ve 2050 yılına kadar sıfırlamamız gerekiyor. Bunu başarmak için öncelikle toprak olmak üzere, tüm karbon yataklarını korumak büyük öneme sahiptir.

Toprakta tutulan organik karbonun; erozyon, toprağın bozulması ve yanlış toprak kullanımı gibi nedenlerle atmosfere salınması, atmosferdeki karbondioksit seviyesini arttırarak iklim değişikliğini hızlandırmaktadır. Ayrıca toprağın fonksiyonlarını kaybetmesine ve toprak biyoçeşitliliğinin yok olmasına sebep olmaktadır.

Resim 3: İklim değişikliği; fosil yakıtların yakılması, ormansızlaştırma ve sanayileşme gibi insan etkinliklerinin neden olduğu atmosfere salınan sera gazı birikimleri ile doğal sera etkisini kuvvetlendirmesi ve yerkürenin ortalama yüzey sıcaklığındaki artış anlamına gelmektedir.

Türkiye’ de Erozyon

Ülkemizde, yılda 1,4 milyar ton toprağımız su ve rüzgâr etkisiyle taşınmaktadır. Sadece tarım arazilerimizdeki toprak kaybı yıllık yaklaşık 500 milyon tondur.

Erozyon nedeniyle toprakta tutabileceğimiz, 50 milyar metreküp yağış, deniz ve göllere akmaktadır.

Türkiye’ de akarsularla birlikte birim alandan taşınan toprak, ABD’nin 7, Avrupa’nın 17 ve Afrika’nın 22 katı daha fazla düzeydedir. Erozyonla her yıl kaybedilen toprakta 600 bin ton buğday veya 1,4 milyon ton mısır yetiştirilebilir.

Türkiye’de, mineral bakımından oldukça zengin, tarıma elverişli olan alüvyal toprakların oluşumundan dolayı doğal erozyon meydana gelmektedir. Ancak insanlar çeşitli sebeplerle çevresine müdahale ederek hızlı erozyona yol açmaktadır.

Hızlı erozyon, çok uzun sürede oluşan, üretimi mümkün olmayan, değerli ve yaşam için gerekli toprakları yok eden, çağın en büyük sorunu haline gelmiştir.

Erozyon, toplam arazi varlığının % 55’nin 1000 metreden yüksek alanlarda, % 10’luk kesiminin ise 2000 metreden yüksek alanlarda görülmektedir. Ülkemizin alçak alanlarındaki arazilerde; yüzeysel erozyon, rakımı yüksek alanlarda ise oluk ve oyuntu erozyonu mevcuttur.

Diğer yandan iklimsel olarak; kurak ve yarı kurak rejime sahip olması, arazi kullanımında yapılan hatalar, bitki örtüsünde meydana gelen değişiklikler erozyonun başlıca nedenleri arasındadır.

Yapılan araştırmalara göre; Türkiye’deki erozyon rakamları üzerinde önemle düşünülmesi, bir an önce gerekli müdahalelerin yapılması ve çalışmaların sürdürülmesi gerekir. Yapılan çalışmalarda ülkemiz topraklarının %53’ü şiddetli ve çok şiddetli derecede, %20’si orta derecede %14’ü ise hafif derecede erozyondan etkilenmektedir.

Tema Vakfı’nın Çalışmaları

Çevre kavramının dünya edebiyatına ilk girişi 1972 yılında Stockholm Konferansı ile gerçekleşmiştir.

Resim 4 : Topografya koşulları, fay hatları ve yüzey şekilleri itibarıyla Türkiye topraklarının erozyona uğrama tehlikesi üst seviyelerdedir.

Ancak bugün anladığımız çevre ve sürdürülebilirlik kavramlarının hayatımıza girişı ise 1992 yılında Rio de Janerio'da gerçekleşen Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansı ile oldu.

Türkiye'nin iki saygın iş adamı, Hayrettin Karaca ve Ali Nihat Gökyiğit, uluslararası arenada henüz çok yeni olan bu kavramları Türkiye'ye kazandırmaya ve hayatlarını adadıkları doğa korumayı örgütlü hale getirmeye karar verdiler. Erozyon ve çölleşme ile mücadele

Türkiye'de acilen müdahale edilmesi gereken konular olmaya başlamıştı. Bu nedenle bu iki doğasever, konunun hassasiyetini iş dünyasının diğer liderlerine açtı ve 11 Eylül 1992 tarihinde Türkiye Erozyonla Mücadele, Ağaçlandırma ve Doğal Varlıkları Koruma Vakfı'nı (TEMA) kurdular.

Türkiye Erozyonla Mücadele, Ağaçlandırma ve Doğal Varlıkları Koruma Vakfı, her yıl kasım ayının üçüncü haftası olan *'Erozyonla Mücadele Haftası'*nda toprak ve iklim konusuna vurgu yapar.

Resim 5: Hayrettin Karaca, kendisini **TEMA** vakfını kurarak tanıtmış olan bir iş adamıdır. *'Toprak Dede'* adıyla anılmıştır(*solda*). Ali Nihat Gökyiğit ise, **TEMA** Vakfı kurucu başkanlarındadır, doğa ve insan sevdalıdır, *'Yaprak Dede'* adıyla tanınmıştır(*sağda*).

TEMA Vakfı, tüm Türkiye'de yürüyüş ve etkinlikler düzenler.

Kamuoyunun bilinçlendirilmesi için toprak hakkında kapsamlı bilgileri içeren Toprak **TEMA** web sitesinde yayınlar yapar. Böylece, erozyon sonucu toprak kayıplarına dikkat çekilerek, erozyonla mücadele öne çıkartılmaya çalışılır. Toprak ve iklimin birbiriyle yakından ilişkili olduğuna değinilir.

TEMA'nın hedefleri; topraklarımızı tehdit eden erozyon ve çölleşme ile mücadele edilebileceğini göstermek, tehlikeye dikkat çekmek, toprağa sahip çıkmak, koruyucu çözümler üretmek, ağaçlandırma yapmak, doğal varlıkları korumak ve bu mücadelenin devlet politikası haline gelmesini sağlamaktır. Bu hedefe ulaşmak için halkımıza ve karar vericilere aslında erozyonun kader olmadığını, topraklarımızı koruyarak ve ağaçlandırma yaparak erozyonla mücadele edilebileceğini anlatmaya çalışmaktadır. Doğal varlıkların korunmasında verilecek bu mücadelenin bir halk hareketi olmasını amaçlayarak önceliği, bu mücadelenin kalbinde yer alacak gönüllülere ulaşmaya vermektedirler.

TEMA'nın sayesinde;

- Türkiye'de Mera ve Toprak yasaları çıktı.
- Bugün Türkiye'nin 81 ilinde TEMA Vakfı bağışçıları sayesinde oluşturulan en az bir orman bulunuyor.
- Milyonlarca çocuk ve yüz binlerce yetişkin eğitim programlarından faydalandı, ekolojik okuryazarlık kavramıyla tanıştı.

- Bugüne kadar 312 kırsal kalkınma, koruma ve ağaçlandırma projesi gerçekleşti.
- Çevre ile ilgili 100'e yakın kitap kamuoyuna kazandırıldı.
- Türkiye'nin her ilinde yüz binlerce gönüllü ve destekçi, 81 il temsilciliği, 320'den fazla ilçede sorumluluğu, 150'ye yakın üniversitede Genç TEMA topluluğu var.

Sonuç Ve Öneriler

Türkiye, içinde bulunduğu coğrafi konum, iklim, topoğrafya, jeolojik yapı ve toprak şartları sebebi ile erozyona karşı oldukça hassastır.

Bu yüzden insanların tabiata olan yanlış müdahaleleri ve doğal varlıkları aşırı kullanımı erozyonu daha da artırmaktadır.

Erozyon ile taşınan topraklarla birlikte organik maddeler de taşınmakta, toprağın verimliliği azalmakta, taşınan çökeltiler ile birlikte barajlar belirlenen ekonomik ömürlerinden çok önce dolmakta, meydana gelen sel ve taşkınlar can ve mal kayıplarına sebep olmaktadır.

Toprakların korunması, doğal kaynakların sürdürülebilir yönetimi ve gıda güvenliğinin sağlanması için erozyonla ve çölleşme ile mücadele edilmesi zorunludur. 2008 yılından itibaren zaman zaman gerçekleştirilen '**Milli Ağaçlandırma Seferberliği**' kapsamında yapılan ağaçlandırma, erozyon kontrolü, iyileştirme ve mera ıslahı çalışmaları erozyonla oluşan toprak kayıplarını azaltmada önemli katkı yapmıştır. Bugüne kadar yapılan bütün çalışmalar ile erozyonla oluşan toprak kayıplarının azaltılmasında çok büyük faydalar sağlamıştır.

Ancak aynı hızla çalışmalara devam edilmesi gerekmektedir. Erozyonla Mücadele Eylem Planı hazırlanmasına her zaman ihtiyaç vardır.

Yanlış ve amaç dışı arazi kullanımının önüne geçmek, arazi toplulaştırmasına gereken önemi vermek ve uygulamak, fazla sulama ve gübreleme gibi yanlış tarımsal uygulamaları önlemek, çayır ve mera alanlarında erken ve uzun otlatmalardan kaçınmak, tarımsal olarak erozyonla mücadelede ilk sıralarda yer almaktadır.

Meyilli arazilerde eğimin dikine sürüm yapılması, nadasa bırakılan alanların uygun ürünlerle ekim nöbetine sokulması, toprak işlemenin doğru zaman ve oranda yapılması gibi kültürel önlemler de alınmalıdır. Tahrip edilmiş ormanlık ve çalılıkların bir an önce yeniden ağaçlandırılması ve bitki örtüsüne kavuşturulması, meraların ıslahı için gerekli çalışmaların yapılması gereklidir.

Resim 6: TEMA Vakfı'nın "**Türkiye Çöl Olmasın**" sloganı, 1990'larda toplumda büyük yankı uyandırdı. İlk kez, önlem alınmazsa ülkemizin çöl olma tehlikesi ile karşı karşıya olduğu bu kadar yüksek sesle dile getirildi. Kısa süre içinde TEMA Vakfı'nın gönüllüleri ve destekçileri artmaya başladı.

Ülkemizdeki her birey; toprak erozyonunun ciddi derecede ilerlediğini kabul etmeli, erozyonun ne kadar önemli bir çevre sorunu olduğunu ve önlemlerin alınmadığında ne gibi sonuçlar doğuracağını bilincinde olmalıdır.

Erozyonun, sadece kırsal kesimde yaşayan insanların sorunu olmadığı, toplum ve gelecek için hassas bir denge oluşturduğu bilinmelidir. İnsanın gelecek kuşaklara bırakacağı en büyük miras; “yaşanabilir bir çevre”dir. Erozyon ve çölleşmeyle mücadele ile ilgili yapılan bütün çalışmalara bireysel ya da sivil toplum kuruluşları çatısı altında destek verilmelidir.

Unutulmalıdır ki; insan çevresini değiştirmeye önce kendinden başlamalıdır.

Resim 7: Çıplak toprak, erozyonun iki ana sebebi olan rüzgâr ve su tarafından kolayca aşınır ve süpürülür. Erozyonu önlenmenin en basit ve en doğal yolu; bitki örtüsünün ekilmesi ve yaygınlaştırılarak, çoğaltılmasıdır. Bitki örtüsü toprağı sabitleştiren, erozyonu önleyen ana kaynağı oluşturur.

Kaynakça

- <https://www.gidahatti.com/haber/12-18-kasim-erozyonla-mucadele-haftasi-topragi-koru-iklimi-koru>(Erişim Tarihi:07.09.2022).
- <https://www.tema.org.tr/hakkimizda/kurumsal/kurulus-oykumuz>(Erişim Tarihi:08.09.2022).
- <https://arastirma.tarimorman.gov.tr/konyatopraksu>(Erişim Tarihi:08.09.2022).
- <https://cem.csb.gov.tr/havzalarda-alinacak-agaclandirma-ve-erozyon-kontrol-tedbirler> (Erişim Tarihi:08.09.2022).
- <https://bilimgenc.tubitak.gov.tr/makale/erozyonu-onlemede-ormanlarin-faydasini-kesfedelim> (Erişim Tarihi:08.09.2022).
- <https://www.facebook.com/cemgovtr> (Erişim Tarihi:08.09.2022).
- <https://tr.wikipedia.org/wiki/Erozyon> (Erişim Tarihi:22.09.2022).
- <https://www.ekolojist.com/kategori/ekoloji> (Erişim Tarihi:22.09.2022).
- <http://www.tzob.org.tr/erozyonu-durduramazsak-turkiye-col-olacak> (Erişim Tarihi : 22.09.2022).
- <https://www.tema.org.tr/basin-bultenleri/erozyonla-mucadele-haftasi> (Erişim Tarihi : 22.09.2022).
- <https://yesilgazete.org/erozyonla-mucadele-haftasi>(Erişim Tarihi:22.09.2022).

HUN TÜRKLERİ VE TANRININ KIRBACI ATTİLÂ

İrfan Ünver
NASRATTINOĞLU

Artık, kesenkes belli olmuştur ki, Türkler'in anayurdu Avrasya'dır... Yani Türkler, tarih boyunca hem Asya'da, hem de Avrupa'da yaşamışlardır. Anadolu'ya gelişleri ise, 1071'den çok daha önceleridir.

Bir yandan değerli bilim adamlarımız; öte yandan Türk dostu yabancı bilginler; tarihi belgelere ve yeni bulgulara dayanarak Sümerlerin de, Etrüsklerin de Türk kökenli olduklarını; ya da bu büyük milletlerin, Türkler'in ataları olduklarını ortaya koyan yayınlar yapmışlardır. İyi niyetle yapılan, gerçekçi yayınlar arasında Macar bilim adamlarının eserleri, pek çok tarihi gerçeği de bilim dünyasının gözleri önüne sermiştir.

Bunlardan birisi de Tarık Demirkan'ın çevirisiyle, Yapı Kredi Yayınları arasında, Türk Kütüphanesine kazandırılan Hunlar ve Tanrı'nın Kırbaçı Attila adlı eserdir. Daha önce altını çizerek okuduğum bu eseri, kitaplığımda muhafaza ediyordum.

Amacım, bu eseri kamuoyuna tanıtmaktı. Şimdi sırası geldi ve bir kez daha gözden geçirdiğim eserdeki, ilginç bilgileri aktarmak istiyorum.

Ünlü Türkolog, Macar bilim adamı **Gyula Nemeth**'in yayına hazırladığı kitapta tarih bilginleri

Lajos Ligeti'nin, "Attila ve Hunlar'ın Tarihi Kökenleri" ve "Asya Hunları";

Peter Vaczy'nin, "Avrupa'da Hunlar", "Batı Steplerinin Yeni Efendileri", Avrupa'da İmparatorluğun Kurulması", "Attila ve Hunlar", "İmparatorluğun Çöküşü";

Sandor Eckhardt'in, "Destanlardaki Attila", "Gog ve Mogog'un Oğulları", "Hunlar'ın Kimlikleri", "Hunlar'ın Efsaneleri", "Gog-Longobard Hikayeleri", "Efsanelerdeki Attila", "Germen Attila", "Macar Efsanelerinde Attila"

Gyula Nemeth'in, "Hunlar Hangi Dili Konuşurdu?", "Hunlar ve Macarlar"

**Türk Kooperatifçilik Eğitim Vakfı Kurucu Üyesi ve KOOP-KUR Üyesi*

başlıklı, son derece ilginç ve o derecede önemli makaleleri yer almaktadır. Bir anlamda makaleler toplusu olan eser, bir bütünlük arzietmekte, Attila ve Hun Türkleri, bütün yönleriyle gözler önüne serilmektedir.

Görüleceği gibi, yazarların hepsi de Macar bilim adamlarıdır. Bu yönüyle eser, bizim açımızdan daha büyük önem taşımaktadır. Zira bizi biz değil, başkalarının yazmaları ve övmeleri önemlidir.

Söz konusu eseri bütünüyle ele alıp irdilemek, bu yazının sınırlarını zorlayacaktır. O nedenle, tam bir eleştiri yapmak yerine, Macar bilginlerin, Hunlar, Türkler ve Attila ile ilgili bazı tespitlerini aynen almak ve yorumu, okuyucuya bırakmak, daha iyi olacaktır, kanısındayız.

Öncelikle belirtmek isteriz ki; adı geçen bilim adamlarının hepsi de Macarlar'ın, Hunlar'ın devamı olduğunda hemfikirdirler. Bakınız Lajos Ligeti bu konuda ne diyor:

“Macarlar'ın ataları olan Hunlar, Macarların atalarının (Başkı-Başkurt'ların yani Pasukililerin) ataları olan Hiung-nu (Hun)'larla aynı halktırlar...Macarlar Hunların torunları, aynı zamanda Macarlar Başkurtların da torunları ve öte yandan Başkurtlar ise Hunlar'ın torunları, yani Macar halkı, Hunların devamıdır.”

Hunlar Türk'tür; ama bu gerçeği, bazı yabancı bilim adamları ve araştırmacılar inkar etmektedir. Oysa tarihin derinliklerinde yakın akrabalık bağımız olan Macarlar'ın yetiştirdikleri değerli bilim adamları, gerçeği vurgulamaktan çekinmemekte ve yazmaktadır:

“Attila halkının ve boyunun Türk olduğu gerçeği inkar edilemez. Burada çok sayıda Türk kökenli ad kanıt olarak gösterilebildiği gibi, Attila'nın ölümünden sonra egemen hanedan ailesinin erkeklerinin yönetiminde oluşturulan alt imparatorluklar tamamen saf Türk halkları içermekteydi.”

1982 yılında Çin'e yaptığımız ilk seyahatte, Çin Seddi'ni geçerken, seddin inşa nedenini sorduğumda, Çinli rehberim, “kuzeyden gelen düşmanlara karşı” diye cevaplamış; “kuzeydeki düşmanlarınız kimlerdi?”, diye sorduğumuzda da, sessiz kalmıştı. Oysa biz, gerçeği biliyorduk ve Macar bilgin de bu gerçeğe parmak basmaktadır. L.Ligeti, Asya Hunları'nı anlatırken, Çin Seddinden de söz ediyor ve bu seddin neden inşa edildiğini Çin belgelerine dayanarak açıklıyor:

“Hun saldırılarının geldiği kuzey bölgelerinde ise surlar sağlamlaştırıldı. Takviye edildi ve eksik yerlere de yeni duvarlar çekildi. İşte böylece onbin mil uzunluğunda olduğu söylenen büyük Çin Seddi ortaya çıkmış oldu. Bu duvarın tek görevi, ülkeyi Hun saldırılarına karşı korumaktı... Bu dönemde Hunların hükümdarı, ya da kendi deyimleriyle şan-yüleri Teoman idi.. Teoman, Çinlilerin adını kaydettikleri ilk hükümdarlarıdır...Teoman yönetimindeki Hunlar...Sarı Nehri geçip, Ordos'u tekrar zaptettiler...”

Yazar bundan sonra, Teoman'ın yerini Mete'nin almasıyla ilgili gelişmelere değinmekte ve o arada bazı Türk gelenek ve göreneklerinden örnekler vermekte; şunları yazmaktadır:

“Hun İmparatorluğunun en görkemli dönemi Mete dönemidir. M.Ö.177 yılında Hun imparatorluğunun sınırları doğuda Kore'ye kadar ulaşılıyor, kuzeyde Kerulan, Tola, Selenga, Yenisey, İrtiş ve İsim nehirlerinin vadilerini kapsıyor, Batıda Balkaş gölünü aşılıyor, neredeyse Aral'a erişiyor, güneyde Karakurum ve altın Dağı kapsıyor ve Çin bölgelerini de içeriyordu.”

Peter Vaczy' de Hunlar'ın Türk kökenli olduklarını vurgulamakta ve şöyle yazmaktadır:

“Hunlar Türk'tüler...Ama Türk olan sadece dış görünüşleri değildi, dilleri de Türk idi. Ama Hunların konuştuğu dil, Çuvaş-Bulgarların değil, Türk, Uygur ve Avarların kullandıkları dildi.”

Yazarın altını çizdiği şu görüş ise, iyi niyetli ve Türkler'e karşı olumlu tavır sergileyen dürüst ve namuslu bilim adamlarının ortak düşüncesidir:

“...O zamanın kronikleri Hunları, yüksek dağların tepelerinden kopup esen, her şeyi silip süpüren, ansızın belirip, ansızın bitiveren fırtınalara benzetiyorlar.”

Hun İmparatorluğuna doğru gidilen yoldaki gelişmeler de eserde şöyle yansıtılmaktadır:

“...Hun İmparatorluğu'nun batı kanadı ilk olarak sadece bir zamanlar Batı Gotlarının yurdu olan bölgeye yerleşti. Güneyde Tuna'ya kadar uzanıyor, kuzeyde Transilvanya'nın Berces bölgesine giriyor, batıda Sörenyi dağlarıyla sınır çiziyordu...Bu Hun boyları herhalde Dobruca'ya yerleşen ve hristiyanlıkla da tanışan Hunlar'dı...Hunların büyük kralı Karaton, Hun boylarının önemli bir bölümüyle beraber daha Don Nehrinin ötesinde yurt tutmuştu. Batı kolunun lideri, kayıtlara ilk kez 400 civarında giren Uldin idi. Hunlar Karpatlar'ı onun liderliğinde aştılar... Hunlar doksanlı yıllardan itibaren Karpatlar'ın Avrupa tarafında yaşayan halklar üzerinde etkili olmaya başlamışlardı...Bu toprakların yeni fatihi olan Hun halkı, Tuna-Tisa nehirleri arasındaki düzlüğü ele geçirmek için bugünkü Romanya ovasından ilerliyerek geldiler.Tuna-Tisa nehirleri havzasını ele geçirmeleriyle birlikte birçok halk yurtsuz kalmıştı.

...Sonunda Kuzey Denizine kadar ulaştılar.Acaba deniz manzarası steplerin çocuklarında nasıl bir etki bıraktı? Tuzlu ve rutubetli hava onları rahatsız etmiş olmalıydı. Kuru step havasına alışmış ciğerlerde deniz havasının yaratacağı ağırlığı yaşamış olmalıydılar. Buralara yerleşmek için gelmediklerinin bilincindeydiler. Yağmalama gibi bir dertleri de yoktu. Sadece bölgeyi egemenlikleri altına almak, özellikle de ilerisi için bu yöreyi sağlama bağlamak istiyorlardı. Rayna geçitleri ileriki bir Gal saldırısı karşısında ellerinde olmalıydı. Rome limes'i boyunca yerleşen Germen kavimleri Hunların iradesine boyun eğdiler. Bugünkü Çekoslovakya'daki bir takım Markoman kavimleri, İsviçre dolaylarındaki Almanlar, Burgundların bazı boyları, Franklar hep Hun egemenliği altına girdiler. İlerde Attila 251'de Batı Roma'ya karşı sefere çıktığında Almanlar, Burgundlar ve Franklar askerleriyle Hun ordularına katılmışlardı...”

Eser, çok önemli bir tarihi gerçeğe de dikkati çekmektedir:

“...Rusya'nın step alanları, yani Kiev-Perm hattının güneyinde kalan bölgeler Hun egemenliğinde idi...”

Ve fetihler...fetihler...fetihler:

“...Hunlar, Bizansla aralarındaki ittifaka son verip Roma İmparatoru ile ittifak kurdular... İtalya'yı işgalden kurtaran Uldin'in Hunları olmuştu... Hun-Roma ittifakı Germenlere karşı en büyük darbeyi Rayna'da indiriyordu... Bizans açısından artık Hunlar dost değil, korkulan bir düşmandı...Hunlar yeniden Bizans topraklarını kasıp kavurmaya başlıyorlardı...Eğer Bizans rahat etmek istiyorsa bunun bedelini ödemek zorundaydı.Barişin bedeli o zaman yılda 350 libre altındı...Bu anlaşma Bizans devleti için son derece onursuz bir anlaşmaydı. Ama elden ne gelirdi. Korkunun egemen olduğu bu ortamda istenilen vergileri vermekten ve dayatmaları kabul etmekten başka çare kalmamıştı. Şimdi artık herkes biliyordu ki Hunlar Doğu Roma imparatorluğunu bir talan ve yağma bölgesi olarak görüyorlardı... Anlaşmayı Bizans bozdu! .. Hunlar bu kez ordularıyla Tuna Nehrini aşarak Sirmium, Singidunum, Viminacium, Ratiaria gibi şehirleri ve hatta ülkenin daha iç bölgelerindeki Naissus, Philippopolis, Arcaidanopolis ve Constantia (Köstence) gibi şehirlerini yerle bir ettiler! Sicilya'dan geri dönen Bizans Ordusunu ise Trak geçitlerinden Chersoesosan'da bozguna uğrattılar. Tüm bunların ardından bariş koşulları doğal olarak Attila ve Bleda

tarafından dikte edildi. Bizans'a karşı uygulanan vergi iki-üç katına çıkarıldı. Attila daha önceki dönemlerden kalan vergi borcu için 6000 libre, yani 432000 solidus altını istiyordu.

...Attila 447'de büyük ordusu ile Trakya'ya girdi. Barbar kökenli Bizanslı bir kumandan olan Arnegiscus'un kumandasındaki Bizans ordusunu Dacia'da bozguna uğratan Attila'nın ordusu tüm Balkan yarımadasını işgal etti ve Thermopylak'a ve Kostantinopolis (İstanbul)'e kadar tüm bölge Hun dehşetini bir kez daha yaşadı. Hunlar'ın bu seferinde 70 kent yakılıp, yıkıldı."

Avrupa'ya hakim olan büyük Hun İmparatorluğu'nun başındaki adamlar kimlerdi? Bir de **Macar bilginin belgelere dayanarak verdiği bilgilere bir göz atalım:**

"...İsmen de tanıdığımız ilk Hun büyük kağanı Balamber'di...Bir sonraki Hun kralının Uldin olduğunu kaydediyor, tarihçiler... Karaton'un ise tüm Hun imparatorluğunun başında olduğunu kesin olarak biliyoruz... Oktar ve Ruga (veya Rua) Attila'nın babasının yani Mncuk'un kardeşleriydiler. Attila'nın bir diğer büyük amcası ise Aybars. Oktar ve Ruga'nın ülke yönetimini kendi aralarında paylaşmaları da söz konusu olmuş olabilir. Oktar 430'da, Ruga ise 434 yıllarında öldüler. Ruga'nın ölümünden sonra Muncuk'un en büyük oğlu Bleda tahta geçti. Bleda tahta geçer geçmez, ikinci bir kral olarak kardeşi Attila'yı yanına aldı. (Ülkeyi birlikte yönetiyorlardı) Attila, 445'de kardeşi Bleda'yı öldürttü!... Avrupa Hun İmparatorluğu'nun temelleri Attila tarafından değil, ondan önceki Hun kralları tarafından atılmıştı..."

Peki, bütün bu liderlerin içerisinde en şöhretlisi olan Attila nasıl bir adamdı?

"...Attila'ya dair anlatılan şeyler, en küçük ayrıntıya kadar aslında bir göçebe halkın imparatorunun gayet yerinde bir tanımlaması idi. Attila da Avar Bayan veya Türk Silzibul gibi bir kraldı...İhtişamlı bir hava içinde yürüyor, yürürken gözlerini sağa sola çevirerek, gururlu vücudunun çevresinde nasıl bir etki bıraktığını da izliyor. Savaşmayı çok sevmesine rağmen her zaman son derece tedbirli davrandığı ve çoğunlukla akılcı çözümleri tercih ettiği de biliniyor. Aman dilemeyenlere karşı acımasız, ama kendine itaat edenlere,onun iradesini kabul edenlere karşı gönlü büyük. Boyu kısa, omuzları geniş. Başı büyük ve yüzünde gözleri son derece ufak görünüyor. Artık kırlar karışan sakalları çok sık değil. Basık burnu ve çirkin yüz rengi etnik kökeninin damgasını taşıyor. Bu anlatılanlar Attila'nın Moğol türü bir Türk tipi olduğunu tartışmasız ortaya koyuyor. Basık burun, küçük gözler, yüz rengi, kısa boy, boynunun kısa olması gibi özellikler bunu gösteriyor. Köse sakal da Türk kökenli Asya göçebelerinin (Kırgızların vb.) en belirgin özelliklerindendir... Attila sıradan bir Hun gibi yaşıyordu. Konuklarının onuruna verdiği ziyafetti, herkese gümüş tabaklar içinde birbirinden güzel yemekler sunulurken, o tahta tabaklardan sadece et yemeği tercih ediyordu. Konuklar altın ve gümüş kadehlerden içerken, o yine içkisini tahta kadehten içiyordu. Üzerindeki giysiler de son derece basit kıyafetlerdi ve sadece temizliğiyle dikkati çekiyordu. Kılıcının kını, barbarların kullandığı türden sandaletlerinin bağcıkları ve atının dizginleri diğer Skir ileri gelenlerinininki gibi altınlarla ve kıymetli taşlarla süslü değildi... Attila'yı kimse gülerken görmezdi...Eğlenmez, gülmez, yüzündeki ciddi ifadeyi bir an bile bozmadan otururdu...Attila falcılara önem verirdi...Batıl inançların tam manasiyle esiri idi... Attila da çevresini din adamlarıyla kuşatmıştı...Falcılara sormadan hiçbir iş yapmazdı...Batıl inançları onu zayıflatıyordu. Roma'yı zaptetmekten de onu alıkoyan bu inançlardı. Roma'yı ele geçirmesine engel olan onun kendi adamlarıydı...Attila 453'de öldü.Yeni karısı İldiko ile gerdek gecesini yaşadığı gece burun kanamasından öldü. (Öldürüldü mü, tam olarak bilinmiyor?) Attila'nın ilk karısı olan Arı-Kağan'dan olan üç oğlu arasında en büyük Ellak olduğu için, tahtın gerçek varisi oydu. Ama kardeşleri; Dengizik ve İrnek de imparatorluktan pay almak istiyorlardı. Sonunda üç kardeş arasında amansız bir taht kavgası başladı. Hun egemenliği altındaki halklar da bunu bekliyorlardı ve ayaklanmalar başladı!..."

Hunlar da Attila da, bugün bile Avrupa'da efsanelerle yaşatılmaktadır. Kitaptan okuyalım:

"Avrupa halklarının efsanelerinde ve masallarında da Hunlar' ve Attila vardır. Bu efsaneler, halkın belleğinde öylesine yerleşmiştir ki, Attila adeta ilahlaştırılmıştır!... Bunlardan birisi de Attila'nın kılıcıdır. Bu nedenle; "Batı dünyası Attila'yı Tanrı'nın Kırbağı olarak niteler ve günah dünyasına kapılan Hristiyanlığı cezalandırıp yola getirmek için Tanrı tarafından gönderildiğini söyler. Ama verilere göre Hun Kralı Attila da Tanrısal bir misyonla bu işe başladığını düşünüyordu; Tanrının kılıcının kendinde olduğunu söylüyordu... Rivayete göre, o kılıç topallayan bir ineğin kan izini takip eden bir çoban tarafından bulunur; çoban kılıcı derhal Attila'ya götürür ve Attila'dan, böylece Tanrı tarafından kendine bu dünyayı yönetme görevinin verildiğini öğrenir..."

Got Tarihi adlı eseri yazan İzidor, Hunlar'ın, Tanrı tarafından, Avrupa'yı düzene sokmak için gönderilmiş olduklarını ima eden, şu görüşe yer vermektedir:

"Onlar, Tanrının gazabının oklarıdır ve Tanrı öfkesini ne zaman dile getirmek istese, bizi onlarla kırbaçlayacaktır. Tanrının amacı, böylece insanoğlunu yola getirmek, günah işlemekten onu alıkoymak, bencilliğinden kurtarmak ve ebedi mutluluğu elde etmesini sağlamaktır. Çünkü bu halk öylesine dehşet vericidir ki, savaşta aç kaldığında, sırtında oturduğu atın damarlarını kesip, açlığını atının kanını içerek giderebilir..."

Şu görüşler de, dost ve kardeş Macarlar'a aittir:

"Macarların, daha Karpat ovasındaki bugünkü vatanlarına yerleşmeden önce , Hun imparatorluğu sınırları içinde yaşadığına kesin gözüyle bakılıyor...Macar halkının tarihsel bilincinde Hunlara karşı verilen önem, Macarların anayurtlarından göçe başladıkları dönemde, kendilerini Hunlarla özdeş tuttuklarının işaretini veriyor. ..Macar tarihçilerin çok değişik kaynaklardan buldukları ipuçları sonunda var olduğuna inandıkları, XI.yüzyıl sonlarında yazılan Gesta Ungarorum, aslında başından sonuna bir destan niteliğinde olan Macar-Hun ilişkisinin varlığını vurgulamaktadır. Gesta'ya göre Macarlar ve Hunlar aynı halklardır ve Arpad, doğrudan Attila'nın hanedanından gelmektedir. Attila da, Arpad da Magog'un soyundandır ve Arpad, bu nedenle atalarından olan Attila'nın topraklarını haklı olarak zaptetmiştir. Attila başkentini Roma harabelerinin üzerine kurmuştur. Bu kaleye Macarlar Buda Kalesi, Almanlar ise Ecilburg adını verirler. Sonraları, Attila'nın halklarından bir bölüm olan Szekely halkı Macarların Karpatları yurt edindiği dönemde Arpad'ın yönetimindeki Macar boylarının arasına katılmıştır..."

Hunlar ve Attila, fetihler sırasında, kuşkusuz birçok yerleşim birimini yakıp yıkmıştır; ama, öte yandan yeni şehirler inşa ettirdiği, köprüler ve meskenler yaptırmış olduğu da bilinmektedir. Macar bilgin-yazarlar bu konuda da bilgi veriyorlar:

"Öte yandan Attila'nın diğer yüzü ise inşa ettirici, yapıcı Attila'dır. Almanya'da Trier yakınlarındaki İgel'deki Roma zafer abidesinin Attila tarafından inşa ettirildiği XII.yüzyıl kayıtlarında vardır.Bu arada Attila Köprüsü de vardır. XIV.yüzyılda yaşayan J.G.Annales, Hannoniae adlı eserinde Austrasia kentinin Attila, Doğu Gotları ve Gepidalar tarafından yıkıldığını kaydediyor,ama Attila'nın oğlu Hernac'ın Douai yakınlarında bir kale inşa ettirdiğini de belirtir ve bu kalenin bugünkü adı Hornaing'dir. Almericus'un verdiği bilgelere göre bölgede Hunların izini taşıyan çok şey vardır. Bunlardan nehirler, Hayne, Henella, Le Honneau; Bavai yakınlarındaki köylerden Hugnies (Bougnies), Hon (Hon-Hergies) ve Surhon gibi köylerin adları da Hunlardan gelmedir. Hatta yazara göre eyaletin Hanonia olan adı da aslında Hunonia'dır ve zamanla değişmiştir. Bu çok ilginç ad teorisinin yanı sıra, Tolul şehrinde tarihçi Hugo, Hunların hiçbir şey inşa etmediklerini, sadece yıktıklarını öne sürer. Ama İtalyan şehirlerinden Udine'nin de Attila tarafından inşa ettirildiği ve Attila'nın

şehre bir subayının adını verdiği bilinir. Udine şehrinin içindeki tepenin toprağının Attila'nın askerleri tarafından kalkanlarıyla ve tolgalarıyla taşındığı söylenir. Viterbolu Gottfried XII. yüzyılda şehri gezmiş ve hayran kalmıştır. Bu şehirdeki kulelerden birisi hala Attila Kulesi adını taşır.”

“Hun dilinde kumandanlara span (ispan) dendiğinden, bu ülkenin adı daha sonra İspanya olarak kalır.”

“Macar halkı hiçbir zaman Attila'yı Batı'nın nefret duygularıyla değerlendirmedir. Bunun nedeni sadece akrabalık bilinci ve kendini tarihi olarak onların bir mirasçısı olarak görmeleri değildir. Bunun asıl nedeni; Hunları, Macarları ve doğudan gelen bütün Türki step halklarını birleştiren yapısal özdeşliktir. Attila ve Hunları gerçekten anlayabilecek olan bu konuda araştırma yapan Macar araştırmacılarıdır.”

Sonuç olarak, ortaya çıkan gerçek şudur: Attila, Avrupa'da bir efsanedir... Kimi Avrupalı ondan nefret ederken; Macarlar gibi, Avrupalılar da, O'na hayrandır ve kendilerini O'nun torunu olarak görürler. Bugün Macaristan'da doğan erkek çocuklarına en çok konulan isim, Attila'dır. Keza pek çok yere de Attila adı verilmiştir.

Öte yandan Hun (Macarca Kun) adı da, Macaristan'ın pek çok bölgesindeki yer adıdır. Hunlar ve Attila, bir yandan tarihi gerçekler olarak ele alınmakta; öte yandan, efsanevi imparatorluk ve kişilik olarak değerlendirilmektedir. O kadar ki, Hunlar ve Attila için oluşturulan ve yaşayan efsaneler öylesine fazladır ki, ciltler dolusu kitap haline getirilse yeridir.

Ne yazık ki, Hun-Türk İmparatorluğu ve Attila için ülkemizde, ne roman, ne tiyatro eseri, ne sinema çalışması yapılmıştır!... Saçma-sapan bir TV dizisinin dışında Attila gerçeği, bir sanat eseri olarak Türk kamuoyuna yansımamıştır! Sıradan, sinema filmleri TV ekranlarına defalarca getirilirken, yabancıların yaptıkları Attila filmi ise, nedendir bilinmez, bir daha gösterilmemiştir.

Hun ve Attila tarihi, bizim, yani Türk Milletinin tarihidir. Bunun böyle olduğunu yabancılar dahi yazdıkları eserlerle ortaya koymuşlardır. Öyleyse, bütün Avrupa'ya egemen olan Büyük Hun İmparatorluğu ile O'nun efsanevi imparatoru Attila, artık, layıkı ile öğretilmeli ve Milletimize tanıtılmalıdır.

TÜRK KOOPERATİFÇİLİK KURUMU

YÖNETİM KURULU

Başkan	: Prof. Dr. Ali Fuat ERSOY
Başkan Yrd.	: Prof. Dr. Nurettin PARILTI
Muhasip Üye	: Prof. Dr. Mehmet ARSLAN
Üye	: Prof. Dr. Nevzat AYPEK
Üye	: Prof. Dr. Enver AYDOĞAN
Üye	: Prof. Dr. Turhan ÇETİN
Üye	: Prof. Dr. Haşim ÖZÜDOĞRU
Üye	: Prof. Dr. Mehmet BAŞ
Üye	: Prof. Dr. Cemalettin AKTEPE
Üye	: Dr. Öğr. Üyesi Abdurrahman OKUR
Üye	: Dr. Öğr. Üyesi Kadir ÖZER

TÜRK KOOPERATİFÇİLİK KURUMU

DENETİM KURULU

Prof. Dr. Muharrem ÇETİN
Doç. Dr. Emine ÖNER KAYA
Dr. Öğr. Üyesi Cemil ŞENEL

TÜRK KOOPERATİFÇİLİK KURUMU

HAYSİYET DİVANI

Hüsnü POYRAZ
Prof. Dr. İhsan ERDOĞAN
Özdemir ÜNSAL

Yazarlarımıza Duyuru

1. Dergiye gönderilen yazıların elektronik ortamda teslim edilmesi
2. Yazılarda yer alacak resimlerin yazarlar tarafından metne yerleştiriliş olarak teslim edilmesi
3. Yazıların 11 Punto ve Times New Roman karakteriyle yazılması
4. Tercüme yazılarda kaynak belirtilmesi
5. Araştırma ve bilimsel yazılar dışındaki yazıların en çok 5 (A4) sayfası olarak yazılması
6. Dergimize gönderilen yazıların başka bir dergiye gönderilmemiş ve yayınlanmamış olması gerekmektedir.

Yönetim Kurulu Herhangi Bir Maaş, Ücret ve Huzur Hakkı Almamaktadır.

Kooperatif Postası

KARINCA

Ekim 2022 YIL: 89 SAYI: 1030 ISSN: 1300-1450

**Benim
en büyük eserim
Cumhuriyet'tir,,**

K. Atatürk

**Cumhuriyetimizin
99. yılı
kutlu olsun.**

